

حصہ اول علم و کمال
ایک مرتبہ و مصنف

مصحح التعلیم

یعنی کورس فارسی
برائے طلبہ درجہ ہفتم گورنمنٹ سکول
ممالک متحدہ و اگرہ

مرتبہ و مصنف

سید محمد جواد حسینی خاں سابق اسٹنٹ ناظم عربی و فارسی
گورنمنٹ انٹر میڈیٹ کالج اٹاوا

پہلے

لالہ رام نرائن لال بکسیر نمبر ۲ کٹرہ روڈ

الہ آباد

۱۹۲۹ء

حصہ اول

شتر

باب اول در اسما و افعال

استعمال اضافت

آب زر صفیہ قرطاس - کپر و رویش - اسپ من - دم آب
 زراعت قشلاق - ہمار شتر - تگہ نان - لسان عرب کارواں حجاز
 مرد خدا - قاسق سیمیں - کف پا - پالا ہنائے قاطر - کرہ خر -
 اہالی چادر - چوچہ مرغ - یاد سموم - کوز لپشت
 چپہ نان خنک - درب کار و انسرے - قتی جلی - سرقلیان
 قوری نقرہ - قلم شربی - کتاب سپر معلم

زراعت قشلاق - خریف کی فصل قاسق چپہ قاطر - خچر - اسٹر
 اہالی چادر - باشندگان خیمہ - قتی جلی - ٹین کی ڈبیا سربان - چلم قوری - چار دانہ سربا شیعہ کا

استعمال صفت

مرکب قمر - ہیکل مہیب - مرد قطور - زیر جامہ قصب
گردن کلفت - بد معاملہ - بلند معاملہ - روز روشن - کانسکہ رود
مرد خوشکل - ریش مورچہ پیے - الاغ نر - مرد بدگل تالار دیا
پیر مرد حمیدہ - گل خوش رنگ -

استعمال فعل لازم بلحاظ واحد و جمع فاعل

(۱) زید آمد - ہمہ بودند - تو گفتی - شامی روید - من می آیم
مانی آئیم -
من چگونہ آنجا روم - من محض دیدن شما آدم شما عنایت
او مشوید - آن بجا کم شرع عرض نمود - شما چند روز پیش من
بمانید - آں ہر روز ہر رسہ میرود - ایں اتفاق کے افتادہ چرا
اینقدر دیر کردید -

مرکب قمر - سرخ روشنائی قطور - بقطر لبنا و مونا قصب - ریش کلفت - فریہ مونا
کانسکہ رو بار کیلی ہوئی گاڑی خوشکل - خوبصورت مورچہ پیے ریش الاغ نر

(۲) بدتے آنجا آب نیارید حلالا بروید بعد بیائید - من
 از آن خبر نداشتم - اوزان خیلے تعجب نمود - بیا ببالاے کوہ برویم -
 کے شہا بروید؟ مجلس بادشاہ بہت خاستہ شد - آیا شہا یاد دوستی
 دارید؟ - من نصف شب بیدار شدم نلکی ایں فحجان چہ
 شد؟ - من از دیدن شہا خوشوقت شدم - من کے در جلو
 او استادہ بودم؟ من دیر روز عصر پیش اند فتم شہا چہاں در پیش
 شان ایستادہ بودید؟ -

فعل متعدی یا مفعول

من اورا نمیدانم - ایں حوض را پر کن - من اورا
 دوست نمیدارم - ریزہ ہائے طعام بہ چہیں - یک دستاے بہن
 بدہ - آہنا بسیار غم خوردند - من در رود خانہ گنگا یک تنگی
 را دیدم - آں ایوان پنج طاق دارد - ایں بستہ را کجا بگذارم
 آں حلوا را از کے گرفتند؟ ایں درخت شاخہاے بسیار
 دارد - من ایں را یقین میدانم - آں مرغ را بگیہ - سر خود

نلکی دستہ چہچ فحجان بیالی

را شانہ بکنید۔ سرشیشہ بگیں۔ اس قوریٰ نقرہ دارو۔

ضمایر

حالت متصل و منفصل فاعلی

او میگوید۔ آہناے روند۔ تو چہا رفتی۔ شما دیدید۔
ماگر فیتیم۔ من اطلس خریدہ بودیم بالقشہ ایشیا خریدہ بودیم۔ تو خط
کش خریدہ بودی۔ شما قلمتہ ازش خریدہ بودید۔ او مداد کن
خریدہ بود۔ ایشان قلم آہنی خریدہ بودند۔

حالت متصل و منفصل مفعولی

اورا۔ آہنارا۔ ترا۔ شمارا۔ مرا دید۔ مارا داد
زودم زدند۔ زودش۔ زودنتاں۔ زودنتاں
مراے زنی؟ تراے زند؟ اوراے زند؟ ماراے زند؟
شماراے زنیم آہنارا می زخم۔

سرشیشہ بگیں بوتل میں ڈالٹ لگا دو۔ قوری۔ سہار۔ چاہے دانی خط کش مسطر
مداد کش ربر قلم آہنی نب

حالت اضافی

خر او بود - خر آنها بودند - کتاب تو کجا است ؟ خط
 شما خوب است - خط من بد نیست - سگ ما است - آیا
 برادر من را نه پرورده ام ؟ آیا خواهرت را نه گفته - پسری
 تان بیاورده ؟ پیش خدمت شان را نبروید ؟

حالت خبری

او هست - آنها هستند - تو هستی - شما هستید - من
 هستم ما هستیم -

استعمال صیغه امر

(۱) آب بپار - کتاب واکن - بس کن - زود باش
 آهسته برو - صبر کن آرام بگیر - قدرے آب بگیر - ملفت
 باش درست بنشین - از خانه بیرون بیا - پائے چپ
 پرواز - حفظ کن - ورق بگردان - گوش کن - ساخته آرام
 زود باش جدی کر

بگیر بہ شب اینجا ہاں۔
 (۲) نیمہ جامہ خودت درست کن۔ برو قدرے آب پیار
 سرسینہ را بگیر۔ اورا از بابت این خیر مکنید۔ یک چفتی پدر
 بزن۔ صبح زود مرا بیدار مکنید۔ چند روز بیش پائید۔
 شما جلو بروید من عقب می آیم۔ چقماق بزن۔ آتش
 بکن۔ حالا بروید بعد بیائید۔

یک چفتی پدر بزن دروازہ میں چٹخنی یا زنجیر لگا دو

باب دوم در محاورات فارس از کتب جدیدہ کتاب ایران

(۱)

اوقات

آن بوقت تہر پیش من آمدن دیروز عصر پیش او
رفتم من نصف شب بیدار شدم - یک ساعت بغروب آفتاب
مانده کہ آقائے فلاں تشریف آوردند - من از صبح تا بجا
چیزے نخوردم - این بچہ ساعت بساعت پاشیود -
فردا ساعت پنج در ریح خدمت شما میرسم - طرف عصر دم
در یا موز یک میزنند - حالا وقت حرف زدن نیست -
قدرے مکث کنید تا دروازه را باز کنم - عقر بکٹ سروسے
بود کہ من از خواب بیدار شدم - ساعت چہرہ است ؟
قریب بساعت دو است - از وقتیکہ او طفل بود

پنج ربع سوا پنج مکث کنید شد عقر بکٹ سروسے بارہ بجہ -

من اور امی شناسم۔ یک رقعہ مہانی ز برائے امشب بچت
من آمدہ است۔ من آنجا خیلے خیلے دو ماہ خواہم ماند۔

(۲)

شب

دیشب مہتاب خوبے بودہ قدرے در باغ گردش
کردہ خواہیدم۔ من نصف شب بیدار شدم۔ دیشب ہوا
خیلے تاریک بودہ۔ آفتاب بمغرب رفت۔ اکنوں شام شد
شفق ہم بر طرف شد۔ چراغ روشن کن۔ روغن در
چراغ ریز کہ خاموش نشود۔ گل بگیر۔ سرفندہ را پیش کن
بہیں ستارہ طور گرد۔ ماہ صفت زدہ اند۔ ماہ مالہ گرفتہ

است۔ البتہ دلیل باران است۔ اکنوں شب ماہ است
مہتاب عجب لطیف وارو۔ بہیں جا خواب کنید۔ شب
بسیار گذشتہ۔ برائے جناب آغا فرش خواب بیدار۔ توشک
را بٹکوں۔ لحاف را پائیں بگذار۔ شما کجا خواب می کنید۔

خیلے خیلے زیادہ زیادہ گردش ملتا گل بگیر گل کاٹو پیش کن بڑاؤ بٹکوں چارو

ہمیں جا۔ از شب چہ خیر است؟ البتہ سہ پاسے از
شب گذشتہ۔ امروز مرا زود تر خواب گرفت۔ چراغ را
کنارہ بگذار۔ شمعہاں سرطاچہ بنہ۔ کلید زیرہ بالینیم ہاں
دروازہ پیش کن چوں پارہ از شب گذرد و بیدار کن کہ چیزے
نوشتن دارم۔ شب از کثرت کیکٹ و پشہا ہیچ خواہم
نبرد۔

فصل

ہوا تاریک است۔ باران خاکرا نشانہ۔ امروز خیل
سرو کردہ۔ نیم میوزو۔ او زیر آسماں مے خسپد۔ ہوا کم کم
روشن می شود۔ بنائے طوفان می شود۔ ابر سیاہ از
جانب شمال پر خاستہ۔ البتہ خواہد بارید۔ برق ہم مینہ
قدم بردارید پیش از باریدن بخانہ برسیم یا بد کانے
پناہ گیریم تا تر نشویم۔ آب تاوداں پر روز می آید۔
اکنوں ایستادہ۔ این روشنی و ہدایے مہیب چہ بود؟

کیکٹ کشل

ایں رعد و برق و صاعقه است۔ بر سر موم می افتد۔ در
فصل بہار لطف عجیب ہویا می شود شگوفہا بر درختان
پیدا و گلہا یک بیک شگوفہ و ہویا می شوند۔ ہوا را
از بوے خوش خود صاف و معطر می سازند۔ و ہفتانہ
زمین را شیار می نمایند و خیارد و خرپوزہ دہند دانہ
میکارند

(۴)

صدائے حیوانات

اسب شہہ می کشد۔ خر عر میبہد۔ گوسفند باع
باغ می کند۔ شیر و بلیک می غرد۔ روباہ زورہ می کشد
سگ ہفت می کند۔ گریہ میو میو میکند۔ خروس بانگ
می زند۔ بیل چیمہ می زند۔ طوطی می خواند۔ کلاغ قارقا
می کند۔ کبوتر ہوتند۔ فاختہ کوکو می زند۔ گاد پورہ
می دہد۔

کلمہ رفته رفته شیار نمودن (تجیش کردن) بل چلاتا۔

اکل و شرب

او ساعت یک نہار میخورد۔ شام چہ وقت تمام میخورد؟
 شما یا بٹہ میل وارید یا نہ؟ من از صبح تا بچال چیزے
 نخوردم۔ بسم اللہ جناب آغا قیلوں میل لفرمائید۔
 خیر آغا؛ نمی توانم این گرا کو بکشم، خیلی تنده است۔
 برو قدرے آب بیار۔ چاشت حاضر است بیائید۔
 نوش جاں لفرمائید۔ بندہ طعام خورده آمدہ ام اشتما
 ندارم۔ خیر، چیزے اینجا ہم نوش جاں فرمائید۔ سیر شما
 قسم است، کہ سیر ہستم شام دیر تر خورده بودم۔
 میل ندارم۔ خیر قدرے بخورید۔ یک دو لقمہ بیش
 نخورید۔ بیائید۔ احمد برو یک پل رماست بستان۔
 قیاق ہم برائے چائے بگیہ۔ آب خوردن بدہ ہشتبار
 کہ نریند، گرم است۔ برو آب تازہ از چاہ بیارو

بستہ شدہ۔ دیگران گرم است زغال روشن کردہ بمنقل
گذاشته بسیار آتشگیر بمن بدہ۔ قدرے چاء دم کنند۔ چائے
حاضر است۔ معاف دارید آغا، مئی خورم کہ خشکی می
آرد۔ خیر، از یک فحان چہ می شود۔ قدرے شیر بدینا
کہ خشکیش را می برد۔ نیات تہ نشیں شدہ چچہ بدہ کہ
بجہناہم۔ بسیار گرم است۔ قلبیان پیش جناب آغا بگذار
دو دے کردہ بدہ۔ این لقمہ بسیار لذیذ است۔ من خواہم
چرت را بکلی ویش کنم۔ شامتن می کشید۔ خیر، آغا۔ او قلبیان
چاق کردہ بمن داد و گفت قیلوں بکش۔

(۶)

عبارات

می خواہم توئی اطاق شام خواب کنم۔ اطاق شام چند
پلہ می خورد۔ اطاقمائے این ہمارے خیلہ قشنگ و باز نیست

و زغال کو بلکہ بمنقل انگیشی آتشگیر دست پناہ فحان پیالی دود کردہ
سنگاکر دیش کم ترک کردن تنق سیکٹ چاق کردہ بہر توئی اللہ
پلہ رتبہ

است۔ برو در اطاق را و از کن۔ یک چفتی بدر بزن۔ نہاید کہ
شما در اطاق را باز بگذارید۔ احمد تو دریں اطاق چہ کار داری
جائے تو طولیہ است۔ آن عمارت سیلابی در شکلہ دارد۔ کرتی
آن خانہ خیلہ بلند است۔ آن سکوۂ پلہ میخورد۔ حیات خانہ
عمارتش وسیع است۔ آن ایوان پنج طاق دارد۔ محل قشلاق
ماور زیر و ماغہ کوه است۔

(۷)

طور استفہام

(۱) این چیست ؟ آن کیست ؟ کدام کس است ؟
پہ از کیست ؟ در قفس چیست ؟ پرنج چہ قدر است ؟ چہ
گویم ؟ دہم یا نہ دہم ؟ چرا مرا خبر نہ کردی ؟ مگر نشینی
کہ حکما گفتہ اند ؟ بہست چہ داری ؟ دوا تم پیش کہ بود ؟
کہ میگوید ؟

قشلق خوبصورت سیلابی گرمیوں میں رہنے کے لئے سرد مقام سکو بہ آمدہ۔
حیات خانہ صحن قشلاق گرم مقام بہار دی میں رہتے ہیں و ماغہ کوه ڈیلہ

(۶) آیا شما پدر و مادر را دوست میدارید - آری - خوراک
 شور و خیر، اشتها ندارم - فرانسوی میدانید خیر، آقا - آیا مرا
 شناسید؟ بله، من در سفر حجاز با شما رفیق بودم حالا او چه
 طور است؟ که می آید؟ خانه محمود کجا است؟ کدام محله
 نشیند؟ - ساعت چند است؟ چند ساعت از روز برآید
 آیا جائے او در اداره خالی است؟ آیا شما نمی توانید پیچ
 را از سس تشخیص دهید؟

(۷)

مدرسہ و تعلیم

(۱) امروز در مدرسہ بشما خوش گذشت؟ از محبت

شما - آقای معلم از شما خوشنود بودند؟ چرا نه، من از همه
 در سہاگم را بہتر میدانم - گمان میکنم برای شما مفید باشد
 اگر ہر روز مثل امروز صبح از شما سوالاتی چند بکنم
 مناسب باشد - چنین است - سبب شاگرد و رہن مدرسہ

برای پیچ چانول و پیکل تشخیص دهید فرق چانوتا

درس میخواند -

(۲) وقت مرحضی قریب است - از ساعت چار یک دقیقه
باقی است - اجازت است بروم - آب خورده بیایم - بروش خود
بیار - این کتاب از کیست - این سطر بهتر نوشته - این قدر سے
بہتر رو سے صندلی نشسته - این حروف شہابے قاعدہ است
سرمشق را بیند و بنویس - مرکب خیلی غلیظ است - بیا سبق خود
را پس برد -

(۳) کاغذ مرکب را سحر کش - یہ بینی مرکب ماچہ قدر
روش است - دوات شما آگئی است - ہوں صفحہ را کہ خواندہ
نقل بردار - این طفل را چرا شلاق می‌کند - البتہ خطا سے
سرزدہ است - در ستمش رواں نکرده انریں است کہ
پوش می زنند - احمد کجا بہ بگذارد کہ حالا فرصت بازی ندارم
احمد سارعتے ہم بخانہ - نمی ماند - کجا میرود پندہ خبر ندارم
دوات بلکہ شدہ ریخت -

(۴) ماصبح زود از خواب پیش از آفتاب بر می خیزم لباس

صندلی کرسی مرکب سیاہی ابکی پیمکی بلکہ شدہ پٹنگی

می پوشیم دست و در دریا پاک و پاکیزه می شویم سر را شانه میزنیم
 آنوقت نماز و دعا خوانده کتاب و لوازم تحصیل را برداشته
 بسوی مدرسه می نشاییم و در راه با کسی حرف نمیزنیم - چون
 داخل اطاق درس می شویم می ایستیم و معلم را سلام و تعظیم
 می کنیم و هر یک بجای خود می نشینیم آنگاه درس شروع میشود
 (۵) ما شاگردان معلم را بسیار دوست می داریم و ادب
 با خلیه مهربانست به هر روز ما را بچیزهای خوب آگاه میکند
 و ما هم هر چه معلم می فرماید فرماں می بریم و اطاعت می کنیم
 هرگز پائے برهنه مانند حیوانات راه نمی رویم - کتاب و کتابها
 و دفتر و کاغذهای خود را پاک و پاکیزه نگاه می داریم و وقت
 درس صحبت خارج با هم نمی داریم و با کلاه و عمامه و کتاب و قلم
 بازی نمی کنیم و بے اذن معلم از جا حرکت نمی نماییم و از
 اطاق بیرون نمی برویم +

(۶) از کراچی می آید؛ ملی قربان - من سندی هستم
 و در دارالفنون کراچی تحصیل کرده ام - فارسی تکلم میکنید؟
 زرا خالص است و پاک نمی دارد از محکم - شما فارسی را
 بتلفظ ایرانی میگوئید - سبب اینست که خوش بختانه در سند

مدرسہ و سند کالج معلین ایرانی داشتہ زبان باید از اہل ایران
آموخت۔ من خودم چونکہ ایرانی نیستم ہمیشہ سعی میکنم کہ در صحبت
رفقائے ایرانی باشم۔ فارسی زبان شیریں است و لے حیف کہ این
زمان مردمان فائدہ بین اند و از صد نفر کہ تحصیل میکنند مشکل
یک نفر می تواند فارسی بگوید۔

(۹)

ملاقات دوستان

سلام علیک۔ علیکم السلام۔ احوال جناب الحمد للہ چہ
طور اید؟ دعا میکنیم۔ کار ہا چہ طور است؟ الحمد للہ از الطاف
جناب خوب است و پروزہ کیا تشریف داشتند کہ نیا آمدند؟
ہلی آقا بندہ این روز ہا مشغول کار ہائے زیادتہم پیچ فرستم
دست نمیدہد کہ شرفیاب خدمت عالی بشوم۔ قیون بفرماید۔
بہ شربت گلاب میل دارم۔ خیر آقا۔ میل نہ دارم۔ خوش آید
من چہ قدر از تشریف آوردن شما خوش حال ہستم۔ اسم
شما؟ اسم حقیر کریم اللہ خدا حافظ شما۔ بشینید خیر۔ آنجا روے
کرسی آرام بفرماید۔ چائے میل دارید یا قہوہ؟ فرق نمیکند

این چائے را خوب گرم کرده اند قدرے شیر بآن میل فرمایید؟
 خیر مرحمت شما زیاده بود از اوضاع زمانہ خبر دارید۔ جنگ اور پاکہ
 صلح شدہ واقعات ہم صلح می طلبند خدا کند کہ در دنیا صلح عمومی
 برپا شود۔ انعمتیں خبر دارید؟ در تہا تشریف دار تہ۔ کے
 منتظر آید کہ شیراز مراجعت کنند؟ ہر وقت میلشان بکشد۔ بندہ
 امروز سوار کاسکہ شدم، خیلی راہ رفتہ حالا رخصت می شوم
 چرا چرا این قدر زوری؟ بشینید۔ ساعتی حرف زتیم و دل
 خوش کنیم۔

(۱۰)

ملاقات عمران

خوش آمدید صفا آوردید بشینید۔ مزاج شریف دعا گو ہستم
 از کجای آید؟ از شیراز چند روز است از شیراز برآمدید؟
 سہ ماہ۔ از کدام راہ؟ راہ کابل۔ چرا از راہ دریا بنیا مدید؟
 راہ دریا خطر دارد و وسعت گرایہ ہماز آشوبنداشتہ۔ این شخص
 توی این حال پورہ می رود قاتلہ شما در شیراز کدام محلہ است؟ محلہ
 واکپور۔ ہماز۔

مسجد نودم شاہ چراغ - بندہ امروزہ سوار کالسکہ شدم خیلی راہ
رفتم۔ از کابل تا اینجا یک ماہ راہ باشد؛ خیر کمتر است۔ از پشاور
تا لاہور دہ روز راہ است اگر منزل بمنزل بروید و اگر اچا پاری
بروید فقط سہ روز۔ اینجا کجا منزل گرفتند؟ نزدیک کاروانسرے
مکانے گرفتہ ام۔ تنہا ہستید۔ یا عیال ہمراہ دارید؟ تنہا ہستم۔
این کیست کہ ہمراہ شما ہست؟ رفیق راہ ہست۔ چہ کارہ است
اصفہانی است قنادی میکند۔ بی از اطوارش دریا فتم کہ صلیش
از خاک اصفہان است

(۱۱)

بندگان و بیشجہ متان

کفش مرا پاک کن۔ بیا سید فرش را بتکانید۔ دو پول سیاہ
دلاک بدہ۔ پول سیاہ ندارم۔ یک دستمالے بمن بدہ۔ این رقعہ
بدہ۔ و صبر کن۔ ریز ہائے طعام بر چین۔ آیا آن چکمہ دوز است؟
ہی آن یک زوج چکمہ برائے من دوخت۔ بہ بخار بگو کہ امین

چاپاری۔ بذریعہ ڈاک۔ چکمہ دوز۔ موچی

دو تخت را با سرشیم بچسپاند- آنچه بشما گفتم که با و بگوئید فراموش نکنید
 این تنبلی شماست که آن کتاب با خود نیاوردید- حالا برو بعد بیا
 چرا این قدر دیر کردید- بیدار شو که وقت برخاستن است- یک تبر
 بیا رید این همه را بشکنید- این چیزها را توی گیسو کین- هتتر را
 بگو اسب را زین کند- آيا شما بگرگ رفتید؟ پیش خدمت شما چه
 موجب گیرده نان و ششماه رخت- این را پنج روپیه موجب میدهم

(۱۲)

خرید و فروخت

امروز بازار پنجه گریست آن همه چیزها بر نشیبه میدهد بازار صرف
 کساد است آن خورده فروش است تاجر که نیست- آن شخص
 بر شکسته است- فیروزه داری؟ بلی از نیشاپور رسیده- انگشترش
 از نقره است یا سرب؟ از نقره- اسب را فروختی؟ خیر هنوز
 نفروخته ام- می فروشی؟ بلی اگر مشتری خوب گیر بیاید گویا

تنبلی- کاهلی- گیسو- توکرا- هتتر- سائیس- موجب- تنخواه- نشیبه- ادھار
 کساد- بچیکا- بر شکسته- دوالیه

اسب عربی است، بلی عربی اصل عربی است چند می فروشی؟
 کم از کم یک هزار روپیہ خیلی کم گفتمی بیشتر بگو شما اسب شناس
 نیستید - عجب، هیچکس مثل من معامله اسب نکرده - اسب شکی یا یا بو؟
 حالا شوخی برکنار، آخر چند می خواهی - هزار روپیہ کور هم میدهد -
 بلی کور میدهد - اما بنیایخی دهد - خوب، شما چند میدسید؟ پانصد
 روپیہ - پانصد روپیہ قاطعاً نمی دهنده - اما اسب بیشتر نمی ارزد معامله ما
 نمی شود - خدا حافظ خوب هفتصد روپیہ بگیرم دم مزین این شد -
 (۱۳)

در مضامین روزمره

با دوا

هواسے صبح صاف و خرم و نیکوست در صبح آفتاب بیرون می آید
 کنجشکان بر درختان پروبال میزنند و حیر حیر می نمایند ز بنور
 عمل هم مانند کنجشکان مدت درازی پیش از طلوع آفتاب بر
 می خیزند و هریک بسوی کار خود می شتابند - مزدوران و کارگران
 همه بیدار شده بوقت کار خود میروند تا پایان روز در کار خود
 مشغولند و کودکان مانند شما نیز پیش از طلوع آفتاب بخت
 دست در دراسته و مویانه خود را شانه زوه نماز میخوانند و

خرم - شادان - عفت - پشت پر - طلوع - بر آمدن آفتاب

پس از خوردن ناشسته بخور سه آمده خواندن و نوشتن می آموزند
 از برای ما بسیار خوبست که صبح پیش از برآمدن آفتاب مانند
 کجشکان و زنبور عسل برخیزیم در صورتیکه حال ما خوب باشد
 در مامداد بایده خداوند مهربان را که تمام شب ما را حفظ نموده
 شکر و سپاس نمایم و از او درخواست کنیم که تمام روز با ما بوده
 باشد

(۱۳)

درخت

هر قسم درخت که در باغ میروید در جنگل هم روییده است لیکن میوه
 درختان شهری و باغی بهتر و شیرین تر و درخت تراز میوه های
 درخت جنگلی است برای آنکه درختان باغی مانند بچهای
 خوش بخت تربیت می شود و درخت های جنگل مانند بچههای
 وحشی خود را و هستند سایه درخت در تابستان از برای مانع
 بسیار بزرگیت مخصوصاً درختی که شاخه و برگهای بسیار داشته
 باشد هر وقت نسیم آرامی بوزد زیر درخت نشستن خیلی باصفای
 است در آنوقت شاخهای درخت از دوش باد نغمه های خوش

حال - حالت - حفظ - نگه داری - شکر - سپاس گزیدن - تمام - همه - تربیت پرورش
 نعمت - باز - مخصوصاً - علی الخصوص - شفا بخش - ورزش - از و زیدن - نغمه - نوا -

و آذانهایی دکلش می دهد ریشه درخت در ته زمین فرو میرود
و درخت را از افتادن نگاه میدارد و دهان ریشه از
آب و خاک خوراک می خورد و درخت پرورش و برودند می شود
حصه کلفت درخت که از زمین بلند شده کنده می نامند و در
اطراف کنده پوست کلفتی گرفته و پوشانیده شده است
شاخه های درخت از کنده جدا می شود و با طراف و راز میگرد
و میوه ها و برگها در شاخه های درخت بعل می آیند درختان همه
یک قسم و یک جو نیستند بلکه جور بخور می باشند مانند درخت
مخل و انار بادام نارنج سیب سرو چنار و غیره بعضی درختها
برای میوه خوب هستند و بعضی برای تیر و چوب و برشته دیگر
از برای هر دو مفید می باشند.

دکان آهنگر (۱۵)

آیینی باید بردیم بدکان آهنگر به بینیم چه کار میکند در میان دکان
کوره می باشند و آتش را با یک حفت دم بزرگ می دهند تا آهن

را سرخ کند مانی ببنیم که آهن گداخته سرخ شده را با انبر
بزرگ که آهنرا گازینا مندا از کوره بیرون آورده دروے
سندان می گذارد و آن را چکش و تپک میزند تا پهن شود در
آنوقت اخگرهای قشنگ روشن در اطراف پراکنده می شوند
ایا میدانید که اینگر چه می سازد؟ او یخ نعل سیخ بیل کلنگ
قیشه چکش تپک ماله تبر خاک انداز انبر سه پایه و بیارے
چیزهای مفید دیگر درست میکند.

ایا می دانید که اینسارا از چه درست می کنند؟ آه
آنها را از آهن درست می کنند آهن از برآه ما بسیار مفید است
از آهن خیشها چرخها کشتها تفنگها کارخانجات و بسیاری
از اقسام چیزها درست می شود مانی توانیم کارهای آهین
بیاوریم فولاد را نیز از آهن درست می کنند فولاد چغنی شفاف
و تیز است کار و با شمشیرها خنجرها چاقوهای قیچی با قلمتراشها همه
از فولاد درست می شود آهنگری کار پرزجستی است و خود آهنگری
برای زندگانی انسان بسیار لازم است.

گداخته - باتن سرخ شده - اخگر - پاره آتش خنجر - شفاف چیزی که در آن صورتی دیده شود

۲۷
(۱۶)
باران

امروز روز ابر و باران است گاہ گاہ قطرات باران از
ابر می یار و نگاه کن چگونه ہوا تاریک شدہ و ابر ہاے سیاہ سرتاسر
آسمان را گرفتہ و بہ تندی حرکت می نمایند۔ ابر ہا چشمہ خورشید را
پوشانیدند مثل آنکہ شما صورت خود را با پارچہ می پوشانید فقط
یک گوشہ از آسمان ہنوز کہود می باشد اکنون ہیچ گوشہ از آسمان
کہود نیست ہوا مانند شب تاریک سیاہ گردید احوال بزودی می بارد
باران شروع شد چہ قدر وہائے درستی دارد و عدد برق بسیار
سختی می آید مردم از صدای رعد متیرند اما من از آن نمی ترسم
وے از برق بسیار خائف ام رعد ہیچ آسیبی نمی رساند وے گاہے
برق عمارات دنیا ہاے بزرگ را خراب می نماید۔ آدم را
می ہوزاند و در وقت باریدن مرغ آہجا بسیار خوشحال اند کنجشکان
و پرندگان کو چپک مسرور نیستند نگاه کن چگونه آنہا رفتہ پناہ
بدرخت آورده اند حالا باران ایستاد غالباً یک نیرۃ بود و ریشہاے

سرتاسر ازین گوشہ تا آن گوشہ فقط تنہا کہود۔ بے رنگ۔ خائف ترساں مسرور خوشحال

غالباً باران تیرہ تیرہ آید بعد از باران گُلہا و گیاه ہا تر و تازہ
غده بوئے خوش از آہنای آید

باب سوم در لطائف و حکایت

از کتب جدیدہ و قدیمہ

لطیفہ ۱

شخصی از افلاطون پرسید کہ سالہائے بسیار در جہاز بودی
و سفر کردی در دریا چہ عجائب دیدی گفت عجب ہمیں بود
کہ از دریا یکنارہ سلامت رسیدم

لطیفہ ۲

شخصی دستار درویش گرفت و گریخت درویش بگورستان
رفت و نشست اورا گفتند کہ آن شخص دستار ترا بطرف
باغی برد برد در گورستان چہ ناشستہ کو چہ می کنی گفت
او نیز آخر اینجا خواهد آمد ازین سبب اینجا نشستہ ام

لطیفہ ۳

دزدے جامہ کسے بدزدید بیازار برد بدست دلال داد

گورستان - قبرستان -

کہ بفرود شد وز دے دیگر پیدا شد و جامہ از دلالت بدزدید تہید شد
نزد یاران آمد گفتند جامہ بچند فروختی گفت با نچہ خریدہ بودم

لطیفہ ۴

دو شاعر در بزم بادشاہ پہلوے ہم نشسته بودند و سرگوشی
میکردند ملک خرب نظر کرد و بطیب خاطر گفت چہ دروغا
می سازید؟ گفتند مدح شاہنشاہی است

لطیفہ ۵

ابو منصور را پرسیدند کہ بصر اے نق و دق براے غسل
ہآب رویم رو بکدام سمت کنم۔ گفت رو بجا ہماے خود کنید
تا زود جا ہما نمرد و جسم شما برہنہ نشود۔

لطیفہ ۶

شاعرے مکین پیش تو انگرے رفت و چناں نزدیک او
نشست کہ میان شاعر و تو انگر از یک وجہ زیادہ تفاوت
نبود۔ تو انگر ازین سبب برہم شد و روے ترش کردہ پرسید
کہ در میان تو و خرچہ تفاوت است گفت بعد از یک وجہ

تہید شد۔ مجلس۔ پیدا شد۔ رسید۔ سرگوشی۔ سخن آہستہ۔ نق و دق۔ زمین
ہوار و خست جس جس گھاس اور دخت ہوں۔ سمت۔ طرف۔ تفاوت۔ فرق

تو اکثر ازین جواب بسیار نخل شد و عذر نمود

لطیفه ۷

دزدی در شبی بجا آمد در ویشتی در آمد - هر قدر بیشتر جست -
کمتر یافت در ویش بیدار شد و گفت ای خام طبع من روز
روشن هیچ نمی یابم تو درین شب تار چه خواهی یافت

لطیفه ۸

نایبائے در شب تار چراغ در دست و سبوی بر دوش
گرفته بازار می رفت شخصی از او پرسید که ای احمق روز
و شب در چشم تو کیساں است از چراغ ترا فایده چیست
نایب خندید و گفت این چراغ بر ای من نیست بلکه بر ای
تست تا در شب تار سبویم نشکنی

لطیفه ۹

کوز پشته را گفتند میخواستی که پشت تو راست شود و پاپشت
دیگران همچو پشت تو کوز گرد گفت می خواهم که پشت دیگر
مردمان کوز گرد تا از آن چشم که مرا دیدند بهمان چشم ایشانرا
بینم -

نخل خرمند - خام طبع - احمق - تار - تاریک کوز پشت - پشت خمیده - کوز کج خمیده

لطیفه ۱۰

ناحق اندیشه کو سپند شخصی را دزدیده بخانه خود آورد و
 ذبح کرد و بخورد و مرده گفتش بعلت دزدیدن گو سپند ترا بر دزد
 قیامت سیاست کنند گفت - من هرگز اقبال دزدی گو سپند
 نخواهم کرد مرد گفت گو سپند خود بعرصه محشر حاضر آمده گواهی
 خواهد داد گفت هرگاه او خود حاضر خواهد شد گوش او گرفته
 بالک حواله خواهم کرد -

لطیفه ۱۱

اعرابی شترے گم کرده بود سوگند خورد که چون بیایم بیک
 درم بفروشم چون شتر یافت از سوگند خود پشیمان شد گریه
 در گردن شتر آویخت و بانگ زد که شتر را بیک درم می فروشم
 و گریه را بصد درم اما از یکدگر جدا نمی فروشم شخصی در آنجا
 وارد شد و گفت چه ارزان بودی اگر این شتر را قلاوه در
 گردن نبودی -

لطیفه ۱۲

اطلبی را دیدند که در صحرا ایستاده است - اذان میگوید
 سیاست - خر - عرصه محشر - قیامت - اعرابی بدوی - سوگند قسم - ارزان بکفایت قلاوه -

دند میدود گفتند چرا بجوی کنی گفت می گویند آواز من از دوشیله
خوش می نماید اکنون اذان می گویم و دنبالش می دوم تا به پنجم
مردم راست می گویند یا دروغ -

لطیفه ۱۳

شخصه پیش بادشاه آمد و دعوی می کرد که در پادشاهان
معجزه چه داری؟ گفت از هر چه سوال کنند جواب می دهم و هر چه
در دل گذرد خبر میدهم گفت بگو حالا بخاطر چه گذشته گفت
همین که من دروغ می گویم -

لطیفه ۱۴

شب تاریکی ابله را در کوچه دیدند چیزی را در زمین میجود
گفتند چه می جویی؟ گفت سوزنی را می جویم که در خانه گم
کرده ام گفتند اے احمق هر چه در خانه گم کردی بگو چه میجویی گفت
چه کنم؟ خانه تاریک است و چراغ ندارم -

لطیفه ۱۵

شخصه نزد طبیب رنت گفت شکم من درد می کند دو اکن طبیب

متد تیز - دنبال عقب معجزه - خاطر - دل - سوزن - آله دختن

پرسید امروز چه خوردہ گفت نان سوختہ طیب دوا در چشم او
کردن خواست آن شخص گفت اے طیب درو شکم را با چشم چہ نسبت
حکیم گفت اول ترا دوا کے چشم باید کرد زیرا کہ اگر چشمت درست
بودے نان سوختہ نمی خوردے۔

لطیفہ ۱۲

روزے وزیر خلیفہ بہلول دانا را بمزاج گفت کہ امروز خلیفہ
وقت ترا سردار خوکان و خزان کردہ بہلول گفت اگر ہمچنین بہت
پس تو یکے از تابعان من باید کہ مطیع و فرمان پذیر من باشی۔
خلیفہ را بہتسم آمد وہمہ اہل مجلس بخندید و وزیر بہر جہارت خود
نادوم و منفعل گردید۔

لطیفہ ۱۳

آوردہ اند کہ لگے بر رخسار ہاروں الرشید پرواز کردہ نشست
آنرا براند باز نشست ہم براند و بکرات چنیں شد از یکے ندما
پرسید کہ خلقت مگس بر اے چہ باشد گفت بر اے کشر کبر و نخوت
جباران۔ ہاروں ساکت شد۔

سوختہ۔ بریان۔ مزاج۔ طیب خاطر۔ جہارت۔ دیری۔ منفعل۔ نام۔ بکرات چند بار
ندما۔ جمع ندیم۔ کشر شکست۔ جبار۔ ظالم۔ ساکت۔ خاموش۔

لطیفہ ۱۸

سگے از دکان قصابے پارہ گوشت در بود و تبخیل تمام می دوید
 ناگاہ رود خانه پیشش آمد۔ چون در آب نظر افکند چنان
 پنداشت کہ در آنجا سگ دیگری است و در دہان گوشت
 دارد حرص و طمع برادر غالب شد خواست کہ گوشت پارہ را
 از دہان آن سگ بگیرد پس دندان تیز کرد و دہان بکشد کہ بلاید
 و بر آن حملہ نماید ناگاہ پارہ گوشت از دہانش جدا شدہ بہ
 آب در افتاد سگ خشناک شدہ خود را بچنے گوشت در آب
 انداخت ہرچہ گردش کرد چیزے نیافت نا امید از آب
 بیرون آمد و از گوشت خود ہم بے نصیب گردید۔

لطیفہ ۱۹

رندے پیش پارسا آمد و از گناہاں خود اظہار تو بہ کرد
 پارسا اورا بموعظ گفت کہ اے برادر حالا کہ توفیق الہی
 رفیق شدہ طریق ریاضت پیش گیر تا در حالت معصیت
 ہرچہ برتن افروزدہ عبادت الہی بجا ہر زمان ساعت رفت
 تبخیل۔ زودی۔ بچے۔ برائے۔ رند۔ لاذہبت سکر امور شرعیہ۔ پارسا۔ متقی۔
 مواعظ۔ نصائح۔ توفیق۔ درد۔ معصیت۔ گناہ۔

خواجہ غلامے را بطلب انگور بہار از فرستاد غلام بدیر
بازار آمد و انگور آورد و خواجہ اورا ^{تھ}دیکر دوگفت کہ ہر گاہ
ترا بیک کار فرستم باید کہ یکبارگی چند کار ہا سرانجام دہی و
زود باز آئی پس از چندے خواجہ بیمار شد غلام را گفت -
برو ^{طیبے} را حاضر کن غلام رنت و چند کسانرا زود با خود آورد -
خواجہ برسید کہ این مردمان چرا آمدند گفت اے خواجہ آفرودہ
فرمودی کہ چون بیک کار اشارت کنم باید کہ چند کار ہا -
بجالت تمام سرانجام دہی بموجب حکم تو بدین فرصت قلیل
چند کار ہا سرانجام دادہ ام یعنی طبیب آوردہ ام تا علاج
کند و مطربے را آوردہ ام تا صحت شود و نغمہ سراید و
غسائے را آوردم کہ اگر بمیری غسل دہد و شاعرے آوردم
تا مرثیہ موزون کند و نوحہ گری کند و گور کنے آوردم تا مرقد

تو تیار کند و حافظ آوردم تا بر بالین تربت تو ختم کلام مجید کند

حکایت ۱

روزے بعضی از ہوا خواہان بخصرت نوشیروان عرض کردند
کہ مستعدیان و کارپردازان سلطنت تو اول بنفع خود سعی میکنند
آنگاہ بنفع تو خوض نمی نمایند گفت این عجب نیست زمین
خشک تاکہ از آب سیراب نشود آب از انجا جاری و روان
نگردد

حکایت ۲

یعقوب لیث پیش از ایام سلطنت مردے بے نوا - و
ضعیف الحال بود و در ایام سلطنت یکے از اغنیای سلطنت را
بمعرض مواخذہ انداخت و ہمہ مال اور ضبط ساخت تا او
بپارہ نانے محتاج گردید روزے آن مرد پیش بادشاہ آمد
یعقوب لیث ازد پرسید کہ امروز حال تو چون بود گفت چنانکہ
امروز حال تو بودہ یعقوب بدل الصفاق کرد تمام مال و منالاش

تربت - قبر مستعدی - پیشکار خوض - غور - سیراب - نم و تر - پیشوا - گرسند
معرض - جائے عرض - مواخذہ - نقصان کا بدلہ -

حکایت ۳

آوردہ اند کہ یکے از حکماء سلف از صحبت مردمان آدم صورت و وحوش سیرت تنفر شدہ بالائے کوہ مسکن گزیدہ بود و یکے از مصوران مانی رقم را بر دروازہ تعین فرمود ہر کس کہ مقصد ملاقات حکیم کردے مصور اول شبیہ او کشیدہ نزد حکیم فرستادے حکیم بجنب قیافہ برد ماہیم اخلاق او مطلع شدہ اجازت بار تدادے و بوداع او اشارت فرمودے حکیم پیام فرستاد کہ بلا حظہ شبیہ انجہ ذماہیم اخلاق مرا دریافتی ہمہ درست است اما بر ریاضات صعب و سختیہاے شاقہ ہمہ اخلاق ذمیمہ را ترک کردہ ام ہیچ اندیشہ ضرر از من ندارم و بشرف حضوری خود مشرف فرما انگاہ حکیم اورا پیش خود بصحبت خودش برگزید و یکے از مصدا جان در گاہ گردانید۔

حکایت ۴

حضرت سلیمان علی بنیاد علیہ السلام کہ بادشاہ جن و انس شلف ہیں۔ تنفر۔ قیافہ۔ صورت۔ ذماہیم۔ بد۔ وداع۔ رخصت ریاضات۔ نفس کشی۔ شاقہ۔ سخت۔ بھر گزید۔ پسندیدہ

بلکہ سبائے مخلوقات بود بارے قصد فرمود کہ ضیانت جملہ مخلوقات
کنند دیوان را اشارت کرو تا بہت چند ماہ انواع اشیائے
ماکولات فراہم آورند و بساحل بحر ذخیرہ کردند روزے سلیمان
علیہ السلام بساحل دریافت و سامان ضیانت را نظر کرد
بحضرت ذوالجلال مناجات نمود کہ مخلوقات را بہماخانہ بفرست
فی الفور جانے از دریا سر بر آورد و دہن باز کرد دیوان پچندیں
مدت ہر قدر اجناس کہ فراہم آورده بودند ہمہ بجلقش فروریختند
چون پیچ باقی نہاند آن جانور سلیمان گفت کہ خدا یتعالی امروز
مرا ہاں تو گردانیدہ قوت مرا رود بفرست کہ ہنوز نیم سیر نہ ام
سلیمان علیہ السلام بقدرت قادر مطلق و عجز خود اعتراف کرد و
آن جانور باب فرورفت۔

حکایت ۵

دریکے از جنگلما روزے شیر و گرگ در و باہے بہت شکار
ہر طرف گردش میکردند تا در انجام یک گور خرمے خرمے گشتے

سائے۔ جملہ۔ ماکولات۔ خوردنی۔ ذخیرہ۔ انبار۔ ذوالجلال۔ صاحب ثلث
دشوکت۔ اعتراف۔ اقرار۔ گور خرمے۔ قسم جانور۔

و آهوی را صید نموده بخوابگاه خود برگشتند شیر به گرگ گفت
 این شکارها را بین ما تقسیم کن گرگ نظر به بزرگی شیر گور خور را
 نزد او گذاشت و آهوی را پیش خود کشید و خرگوش را پیش روباه
 نهاد. شیر بر آشفت و مشتکی بکله گرگ زد و سرش از تن جدا نمود.
 پس رو کرد و برد بابه و گفت اینها را درست تقسیم کن روباه چون
 این ظلم را بدید ترسید عرض کرد ای بادشاه خرگوش بجهت
 ناشتای شما و آهوی برای ما بر شاد گور خور برای شما شام شد.
 شیر این تقسیم را پسندید و ازد خوشحال گردید و گفت این عقل را
 از که آموختی روباه گفت از سرگنده گرگ تعلیم گرفتم شیر
 قدری از آنها بخورد و مابقی را برای روباه گذاشت.

حکایت ۶

روزی دسته از بچه‌ها در پیردن شهر نزد یک دریاچه کوچکی
 گردش میکردند گاهی با چوب بازی می نمودند و گاهی بهت
 ورزش دست هر یک سنگی در دریاچه می انداختند تا به بنید
 کدام یک دورتر می اندازند. چون در آن دریاچه قریب باغی

پراشتفت. درختم شد. ناشتا. طعام ادین وقت نظر سرگنده بر بریده. مابقی. بقیه.
 قریب باغ. غوک.

زیادہ بودند ہر وقت کہ پھاسنگ می انداختند بر بدن آنها
 میرسید و صد مہ زیاد با آنها میرسانید آخر الامر قرباغہ بستوہ
 آمدند و تاب کشیدن در دو آزار سنگ نیا در دند صدای ایشان
 بفریاد بلند شد و قرقرا ایشان گوش فلک را کہ نمود یکے اذ آن
 قرباغہا سر از آب بیرون آورد و گفت چہ میشود شمارا ؟ کہ
 دست تعدی و ستم بجا بیچارگان دراز نموده سر ہائے مارا بسنگ
 جنای شکنندہ کودکے جواب داد ما خیال اذیت دادن شما
 نداریم و در کار خود مشغول بازی ہستیم قرباغہ فریاد کرد و آری شمل
 خوشحال ہستید بازی ماتلخی مرگ می چیشیم و متحمل عذاب جان
 دادن می باشیم

حکایت ۷

مرد پر خورے دارد خانقاہ را ہدے کہ مشغول عبادت بود شد
 و در خانہ او نہان گردید و قتل نامہ را ہد دو قرص نان پیش
 روے همان گذاشت و رفت کہ قدرے آب عدس برائے

صد مہ گرد - آخر الامر - آخر کار - بستوہ - عاجز - تعدی - ستم - خوشحال - خوشوقت
 متحمل - برداشت کرنا - پرخور - بیارخورندہ - پیٹو - راہد - گوشہ گیر

او بیاورد و همینکه برگشت دید نان با را خورده عدس را گذاشت
رفت و دونان دیگر آورد دید عدس با را خورده و دو گرده نان گذاشت
رفت که قدرے عدس دیگر بیاورد چون مراجعت کرد دید دید ناها
را خورده و همین طریق آنچه نان و عدس موجود داشت از برایش
آورد و او همه را بخورد - زاهد از دپرسید که کجا میخواست اید بر دید
جواب داد که این روزها رنجور شده و اشتها هم کم کرده دید چندان
نمی توانم غذا بخورم ازین جهت می خواهم بر دم شیر از معالجه کم خورگی
خود را نموده برگردم هرگاه کاری دجاسته دارید بفرمائید تا
بر آورده کنم زاهد گفت حاجت من این است که هرگاه حالت
خوب شد و اشتها بیت برگشت خواهش دارم در برگشتن بخانه من
نیائی که قوت پذیرائی تراندارم

حکایت ۸

در مجلس چنگیز خان هلاکو نقل کردند که صیادے زنیورے را
تعلیم کرده که کلنگ را میگیرد و چنگیز خان بفرمود تا صیاد را مع زنیور
حاضر کردند - کلنگے آوردند و رو بروے بادشاه بپا سردادند کلنگ

مراجعہ: برگشتن دای - اشتها میل داشتن معالجه - چاره جویی - پذیرائی قبول کردن

بجانب ہوا پرد از کرد صیاد یک بند قے از حبیب خود برد آورد و
 زنبورے از سوراخ نے بیرون آورده عقب کلنگ سر داد زنبور
 بہ تیز بالی تمام رو ہوا تھا دو قریب کلنگ رسیدہ بزخم شیش
 ہر دو چشمش کو رساخت و کلنگ را از او بجھ ہوا بزین انداخت
 پس پیاد و ہر دست صیاد بنشست حاضران در گاہ بمجائینہ
 این حال عجیب و غریب بسیار متعجب و متحیر ماندند و ہر صیاد
 آفرین گفتند۔ چنگیز خان بفرمود تا زنبور را با مال کردند و دست
 صیاد بردیدند اہل مجلس سخت در شکفت ماندند چہ بہ یقین دانستند
 کہ بادشاہ متوجہ حال صیاد خواہد شد و انعام فرادان خواہد بخشید
 چنگیز خان بسوے ارباب انجمن مخاطب شدہ گفت ہر خردے
 کہ یا بزرگے مقادمت نماید و ہر دواستیل آورد سترائے ہمیں است
 و کسیکہ خردے را چنین تعلیم کند کہ بمصاومت بزرگان آمادہ شود
 جزائے او بچنین۔

عقب پیچے۔ سر داد۔ گزارت چوڑنا۔ بالے۔ بازو۔ اوچ۔ بلندی۔ معائنہ۔ دیکھ
 متحیر۔ متعجب۔ آفرین۔ شاباش۔ فراوان۔ بسیار۔ انجمن۔ مجلس۔ مقادمت۔ مقابلہ
 مقادمت۔ مدد۔ رسانیدن۔

حکایت ۹

روزے در مجلس جشن نوشیروان ہمہ اقربائے او حاضر بودند
یکے از آن کہ مردے باناموس و آبرو بود و بروے چشم نوشیروان جام
زرین مرصع بدزدید و بحیب خود کہ نوشیروان دیدہ دانستہ تجاہل کرد
چون اہل مجلس برخاستند ساقی گفت کہ ہیچکس را رفتن ندہم تا
جام زرین مرصع گم شدہ پیدا نکند نوشیروان گفت بگذار تا ہمکنان
بروند آنکس کہ گرفتہ است باز بخواداد آنکہ دیدہ است با ہیچکس
نخواہد گفت بعد از چند روز آن فرد تاج دوستار و جامہای بیش بہا
پوشیدہ بمجلس نوشیروان در رسید نوشیروان بر مژ اشارت ازو
پرسید کہ این لباسها از ان است مرد دامن برداشت و گفت
این پیراہن و از او و موزہ نیز از ان است نوشیروان بجنندید
و بفرمود تا ہزار مثقال زر سرخ بوی دادند و یکے از مقرران
در گاہش گردید۔

حکایت ۱۰

شاہ حلب را ضرورتے پیش آمد کہ رفتن ناگزیر افتادہمین کہ

جامہ پیالہ - روضہ - اشارت بہ ابرو و چشم - از آبر - زیر جامہ -

از شهر خود بیرون برفت پیرزنی سڈرا ہش گشت و گفت خدا را
ساعتِ توقف نگار دین عزیز ظلم و ستم را از گرداب جور و
بیداد بیاصل نجات برآر ملک فرمود چندے صبر کن کہ فرصتی
مانع اشتغال است زال گفت اگر طاقت احوال بار ضعیفان
نداری خود را بادشاہ چرامی شماری ملک را لطیفہ اش
خوش آمد۔ بخورش در رسید و از جورش نجات بخشید۔

حکایت ۱۱

سلیمان علیہ السلام را حکایت کنند کہ روزے بر تختِ عدالت
نشسته بود و ہمہ مخلوقات در حضورش صف بستہ بہشتا ہجوم
آوردہ داد خواہی نمودند و گفتند یا بنی اللہ باد کہ حال تخت
سلیمان است ما را آفت جانی است اور نگاہ دار تا جانے
آرام آراے گیریم حضرت تامل فرمود کہ مایہ حیات عالم را چگونه
بند فرماید آصف بہر خیال را نگہبیت کہ تدبیر چیست آصف تعظیم
کرد۔ گفت بے حضور طرفین اصلاح این مرافعہ صورت
نہ بندد البتہ ہوا باید طلبید تا جواب اوچہ باشد امر باحضار باو شد

سڈراہ۔ جائل۔ جائل۔ برابرانہ۔ تامل۔ عذر۔ مرافعہ۔ مقدمہ۔ الکتبہ۔ مگر۔

وزیدن باد و گریختن پشه با محض آمدن این آهنا نا پدید شدند.

حکایت ۱۴

گویند مردی هفتاد ساله هفت پسر داشت هنگام پدروداز
دارفانی آنها را نزد خود طلبید دسته ترکه پیش روی آنها
نهاده گفت هر کدام از شما با توانست این دسته ترکه را یک مرتبه
بشکنند رئیس خوانواده من خواهد بود. فرزندی که یک دسته
ترکه را گرفته هر چه کوشش نمودند و زور زدند فائده نداشتند
دسته ترکه شکسته نگردید پس یکی از ایشان گفت ریمان
دسته را باز کن. چون چنین کرد آنها را امر نمود که ترکه را
پکایک بشکنند. پس بکمال آسانی و سهولت هر یک چند ترکه را
شکستند آنوقت رو بفرزندان نمود و گفت ای فرزندان و
ای عزیزان من هرگاه با هم مجتمع و متحد باشید هیچکس نمیتواند
شمارا بشکند و شما ظلم و اذیت نماید چنانچه شما نتوانستید
دسته ترکه را بشکنید لیکن اگر خدای نخواسته با هم نفاق
ورزید و در میان شما اختلاف پیدا شد دشمنان یزدوی بر شما

ترکه. سن. خوانواده. خاندان (خان مخف خانه و داده یعنی اصل) متحد تنفق. تفاق. دورویی

غالب شدہ شمارا بہ پریشانی و بد بختی دو چار می کنند پس لے
 نور دیدگان من در امور زندگانی با ہم متفق و متحد باشید تا مغلوب
 دیگران نشوید و بدانید کہ اتفاق و اتحاد مایہ سعادت و ترقی خوانواد
 شما است۔

حکایت ۱۳

روزے گوزنے ہنگام آب خوردن عکس خود را در آب صاف
 زلال بدید از شاخہای مقبول تشنگت و از بالائے خوش اندام
 خوشحال گردید لیکن از پا ہائے باریک و درازش غمگین و ملول
 گردیدہ با خود می گفت جائے افسوس است کہ خداوند عالم
 قد و بالائے باین زیباے را حمل باین پا ہائے باریک زشت
 نماید اگر پایا یم بقشنگی شاخہایم بود من بہترین مخلوقات می
 بودم در آنحال ناگہان صدائے تازمتی و سگ ہائے شکاری
 بگوش اور رسید اندامش بلرزہ در آمد بسرعت ہر چہ تمام تر و دید
 خود را بچنگل انہوشی رسانید در میان درختان شاخہائش
 بشاخہای درخت گیر کرد۔ ہر چہ سعی نمود رہا نگردد تا سگہا رسیدند
 دو چار مقابل مایہ باعث تشنگت زیبا حمل ببار کردن تازمتی سگ شکاری
 اندام جسم انہوشے بسیار پر گیر کرد۔ پیچیدہ۔

دا در اگر فتنه در آنوقت گوزن فمید که چه قدر ناسپاس و نادان
بوده که از پاهای که او را از دشمن نجات میداد نفرت می نمود
و از شاخه‌ای که باعث هلاکت او شد ندراضی و خوشنود بود

حکایت ۱۴

آورده اند که وقتی حضرت سلیمان علیه السلام در کنار دریا
نشسته بود مورچه را دید که دانه گندم برگرفته بجانب دریای بزرگ
تا به کنار آب رسید ناگاه کشفی سراز آب بر آورده دبان خود
کشود آن مورچه بدبان دے رفت و کشف سرباب فرو برد تا زمانه
طویل بر آن برآمد حضرت سلیمان از آن امر غریب متعجب گشته
غریق بجز فکر کرد دید تا بعد از زمانه آن کشف از آب سر بر آورده
دبان کشود آن مورچه بیرون آمد و آن دانه گندم با او نبود حضرت
سلیمان آن مورچه را طلبیده کشف آن را از نمود گفت بنی انشد
در قعر این دریا سنگی مجوف است و در جوف آن سنگ کرمیست -
نا بینا خدائے تعالی آن کرم را هماغجا خلق کرده توانائی ندارد
که جهت طلب معاش از انجا بیرون آید مرا متکفل روزی دے

کشف - سنگ پست - کشف - دریافت - قعر - تنگ گهرائی - مجوف - اندرون خالی
متکفل - مناس - مستخر - مطیع

ساخته که دانه برگرفته بسوس دی میرم و این کشف مسخری گردانیده
 که مراد کارم خود جائے داده گردند آب بآن سنگ میرساند و دهن
 بر رخنه آن سنگ گذاشته من از دہان او بر می آیم و بجوف
 آن سنگ میروم و چون روزی او را باور ساختم دیگر بار بدہان کشف
 بر می آیم و او مرا بکنار میرساند۔

حکایت ۱۵

آوردہ اند کہ وقتے در خزانہ کیے از بادشاہان سلف خوشہ
 گندی دیدند کہ ہزار داند داشت چون از حقیقت آن استفسار شد
 گفتند شخصی از شخصی زمین زراعتی خریدہ بود چون خواست تخم کند
 گنجے پیدا شد مالک اول را اعلام کردہ گفت این گنج از آن تست
 چہ من از تو جز زمین خریدہ ام وے گفت من زمین باہر چہ دانی بودہ تو فروختہ
 و این مال تراست و مراد آن حق نیست پس آن ہر دو درین باب منازعت نمودہ نزد قاضی
 رفتند قاضی چون احتیاط ایشانرا از قبول آن مال معلوم کرد
 و سہمت ہر یک را بتصرف آن نتوانست فردا آورد صلاح

مسخر - مطع - رخنہ - سوراخ - سلف - پیشین - استفسار - پرسش - شخص -
 نشانہ - جلانا - اعلام - آگاہ کردن -

چنان دید که بالغ دختر خود را به پسر مشتری داده آنمال را با ایشان
 سپارند حضرت دهاب ذوالمن ببرکت راستی و امانت ایشان حاصله
 داد که در هر خوشه هزار دانه گندم بود از غایت تعجب نزد بادشاه می
 بردند و ایشان دانه ها را بنجرانهای سپردند.

حکایت ۱۶

در کتب سیر مسطور است که بهرام روزی در حدت هوا و شدت
 گرما بدر باغی رسید و از باغبان آب انار طلبید باغبان رفته
 فی الفور قدری آب انار آورده بهرام نوشید و پرسید که حاصل
 این باغ سالی چند می شود گفت به ششصد دینار میرسد
 پرسید که خراج دیوان چند میدهی گفت بادشاه ما از باغ خراج
 نمی گیرد باغبان مخفی دانست که او بادشاهست بهرام باخود
 اندیشه کرد که در مملکت ما باغ بسیار است و از خراج آن مبلغ خطیر
 بخزانه عاید می تواند شد و بر رعیت نیز زیادتی چندان ندارد
 و بعد ازین بفرمایم که از باغات نیز خراج بستانند بعد از
 تصدیق این عزم دیگر باره باغبان را با آوردن قایم دیگر از آب انار

ذوالمن صاحب احسانا - امانت - دیانت - خلیف - کنیز - تصمیم - استوار کردن -

فرمان داد باغبان رفته این مرتبه آب انار را دیر و کم آورد و بهرام گفت
 که سبب چه بود که بار اول زود آوردی و این مرتبه انتظار بسیار
 دادی و آب انار نیز کمتر آوردی گفت اے جوان مرا قصیر بنیت
 ظاهر باد شاه ما قصد تنگی کرده و از شامشت آن برکت از میوه رفته است
 آب انار اے که دفعه اول آوردم از یک انار فشره بودم و این مرتبه
 دو انار فشرم و آن قدر حاصل نشد بهرام از آن سخن مانع گشته
 آن قیمت را از خاطر بیرون کرد و قدیمی دیگر آب انار طلبید
 باغبان رفته بدستور نخستین قدر را پر از آب آورد و بار دومی
 خنجران گفت که گویا آن بادشاه ظلم را از خاطر بیرون کرده که دیگر
 باره اثر برکت ظاهر شد و از یک انار این قدر آب حاصل گردید
 و ازین قبیل حکایتی از ابن عباس منقول است -

حکایت ۱۷

یکی از ملوک از دارالملک خود بوی صغی مخفف بیرون رفته و در اطراف
 مملکت خود می گشت و بر هر مرز و بوم از آن کشور سرکران می گذشت

مشارکت - پدی - مائتر - تنه - قبیل - طور - مخفف - خوار - مرز و بوم - زمین ها
 و غیره از جمله

تاروزے در منزل مردے نزل نموده همان وے گردید آهزورا
 گاوے بود جهت ضیانت همان آن گاورا دوشید آن قدر شیر
 که از گاواں بسیار دوشند از آن یک گاو حاصل شد بادشاه
 از آن متعجب شد قصد گرفتن آن گاو بر گرد خاطرش گردید تاروز
 دیگر چون آن گاورا باز دوشیدند نصف آن شیر هم نرسید
 بادشاه پرسید که شیر آن گاوا مردز چرا نقصان پذیرفته مگردید
 در غیر چراگاه مرسوم خود چیده بودے آب و علف باعث نقصان
 آن گردید صاحبش گفت نه ولیکن گمان آن دارم - که بادشاه مقصد
 این گاو کرده باشد چه هرگاه ظلمے می نماید برکت از اموال رعیت
 میرود پس بادشاه فتح آن عزم ناشانست نموده دزدانگ ظلمت آن
 ظلم را بمقتل خیراندیشی از آئینه ضمیر زدود و چون روز دیگر آن
 گاورا دوشید از قرار روز اول شیر داد پس بادشاه بر صدق آن
 قول متحقق و از وقوع آن امر متنبه گشته از هر گونه جور و ستم بدرگاه
 الهی تائب گردید -

مهمود - مقرر - قسح - باز گردانیدن - ناشانست - نامناسب - مصقل - صیقل
 متحقق - بدرکنده - تائب - توبه کننده -

حکایت ۱۸

آوردہ اند کہ یکے از سلاطین را شوق گذاردن حج دانگیز شد
 احرام سفر حجاز در دل بست و تہیہ اسباب سفر نمود تا آنکہ ارکان دولت
 برین داعیہ مطلع گشتہ بعض رسیانیدند کہ از شروط حج امینست
 است و سلاطین را دشمن بسیار اگر با خشم و سپاہ عزمیت این راہ نمایند
 تہیہ ایشان متعذر است و اگر بالذکر مروجے مخفف توجہ نمایند خلل
 کلی متصور و نیز بادشاہ در مملکت حکم چا ندارد در بدن و قتیکہ سایہ دولت
 شہر بار بادشاہ از سر این دیار دور رود از غیبت وجود آن حضرت
 اساحت مملکت بے نور گردد و ظلمت ظلم خلل جہانگیر در ارکان بنیان
 ملک خلل پذیرد می گردد سلطان گفت کہ چون این سفر میسر نشود
 چہ کنم ثواب حج دریا بم گفتند درین ولایت درویشے هست کہ سالہا
 مجاور حرم بودہ و ادراک سعادت چندین حج نمودہ شاید بذل مال
 ثواب حج از وی توان خرید سلطان خود بخیرست آن درویش
 مستغاثہ - انظار مطالب فرمودہ درویش گفت ثواب حج ہاے

احرام نمیتھند - تہیہ - فراہی آبادگی - - داعیہ - ارکان - ستونہ -
 بنیان - اسس - ادراک - حصول -

خود را بتو میفرود شتم سلطان گفت هرچ را بچند میفرودنی گفت ثواب
هر گامی که در آن زده ام بتمام دنیا میفرود شتم سلطان گفت از دنیا پیش
از قدری اندک با من نیست و آن خود بهای یک گام نمی شود پس
این سودا چگونه میسر شود در ویش گفت آسانست ساختن که کار بجایه
سازی و در دیوان دلخواهی بعدالت پرداز می ثواب آنرا بمن ده تا من
ثواب شخصت حج را بتو از رانی دارم و درین معامله هنوز صرفه برداشتم

حکایت ۱۹

گویند اسکندر ذوالقرنین غزیت جهاگیری نموده شاهین شوکتش
بشکار این مطلب از دنبال سراق جلال پر دبال می کشود آثار تفکر
از ناصیه خاطر عاقلش پیدا و غبار تکد را از آئینه خمیرش هویدا میگردید
از ارسطاطالیس که وزیر آنحضرت و ظهیر آن دولت بود بقدوم اسرار در مقام
استفسار ایستادگی نموده این مضمون بعرض رسانید که منست خدا ایرا
که امور ملک و سلطنت منتظم و نقوش مرادات بر لوح حصول مرتسم خنزا این
موقوفه ممالک معمور اسباب کامرانی آماده و بندگان بجای نقشانی استاده

غزیت - اهنک - سراق - پردها - عاقل - بوسه خوش - دارنده - ظهیر - یاری - دهنده - منتظم
انتظام یافته - مرتسم - نقش گیرنده - متوخور - دافر -

سبب تشقت حال و باعث توزع بال چیست اسکندر این مضمون
 ادا فرمود کہ ہر چند بنظر تال می نگرم این عرصہ محقر را قابل آن نمی بینم
 کہ سوار گردم و بہ تسخیر آن توجہ نمایم و شرم می آید کہ سر ہمت با این سراپہ
 فانی فرود آورده پای سحر در طریق تحصیل آن فرسایم ارسطو فرمود
 کہ درین چہ شک کہ این دیرانہ نہ جاے مردم فرزاندان و این کالانہ درخور
 ہمت و الاست سزاوار است کہ وسعت سرای عالم باقی را بہسم
 بر این افزوده و سلطنت بینروال آنچہ مانے را نیز وجہ ہمت فرمودہ چنانکہ
 مصزب تیغ جہان کشا ملک دنیا را بقبضہ اقتدار ورمی آوردی بہرکت
 عدل عالم آرا دار الملک جہان بقار مشخّر گردانی۔

حکایت ۲۰

آوردہ اند کہ سلطان ملک شاہ سلجوقی در کنار زندہ رودے
 شکار بنید زمانے بہت آساکش در سایہ درختے نزول فرمودیکے از غلامان
 خاص کہ بزمید تقرب اختصاص داشت بہی کہ در حوالی بود و سوغیت
 گذاشت گاوے در کنار جوے میچرید فرمود آن را ذبح کردند بارہ از گوشت

تشقت - پرانندہ شدن - توزع - پرانندگی - فرزاندان - دانشمند - کالانہ - زمین پرست
 ذراعت تیار شدہ - مشخّر - مطیع - حوالی - نواح۔

آن کباب ساخت دآن گاه از عجزه بود که چهار تیم داشت و وجه
 معیشت ایشان از آن شیر حاصل می شد چون این خبر جانسوز بآن عجزه
 رسید غنچه صدف از یاد آن بیداد مقنعه بر سر دریدن گرفت و کباب
 آسا از آتش آن خون ناب حشرش از دل چکیدن آغاز نمود بر سر پل
 که معبر سلطان پوششست تا انگاه که سلطان رسید آن عجزه
 بزبان جبارت گفت ای پسر الب اگر امروز بر پل زنده
 رود و این من ندھی فردا بر پل صراط دست خصومت از دامن تو بزدلام
 اکنون ازین دو سربل کدام را خواهی اختیار کن سلطان از هیبت
 این سخن پیاده گشته گفت من طاققت پل صراط ندارم که بر تو
 ستم کرده بگو تا داد تو بستانم پیر زال احوال خود بعرض رسانید
 از ضرر نظم پیر زن قلزم ترجم سلطان موج زن کشته حکم فرمود تا
 آن غلام را حواجه وار آورده جزای آن فعل در کنارش نهادند و در
 عوض آن هفتاد ماده گاو از سرکار خاصه به پیر زال دادند

حکایت ۲۱

گویند یکی از ملوک بر سقراط گز که داد در خواب بود و سر پل بر او

عجزه - زال - مقنعه - چهار در جبارت - دلیری - معبر - گذرگاه - صحر - بادشند

زده گفت بر خیز سقراط بر خاست و از کوکبه بادشاهی پروانگر و ده -
 التفات بوسه نمود بادشاه گفت مرا نمی شناسی گفت نه لیکن در تو
 می بینم چه نکذر دن کار انسانست ؟ بادشاه گفت با من چنین گستاخان
 سخن می گویی و تو بنده و رعیت منی سقراط گفت نه چنین است بلکه
 تو بنده منی گفت چیرا گفت برائے آنکه شهوتها و آرزوها ترا بنده
 و فرمان بردار ساخته اند و من شهوات را بنده و محکوم خود گردانیده ام
 گفت من بادشاه زمانم و پدران من جنگلی بادشاهاں صاحب فرمان
 بوده اند و از بلاد و ممالک عالم فلان کشور فلان دیار در تحت تصرف
 و قبضه اقتدار من است سقراط گفت آنچه مذکور ساختی جمله امور خارجیه
 اعتباریه اند و برسم عاریت چند روزی با تو خواهند بود و نفس را از آن
 کمای حاصل نمی گردد و اگر خواهی بر حقیقت این سخن مطلع گردی بیا
 تا ما هر دو جامه اذ بر کنده بدرون این نمر غوطه زیم و لباس ب متلبس گشته
 با هم گفتگو بنمایم تا علم و فضل و کمال و نقصان هر یک ظاهر گردد بادشاه
 ازین سخن خجل گشته از ان مقام درگذشت -

کوکبه - نیکو دشت - التفات - زجه - محکوم - مطیع - جنگلی - کلی - خارجه - بیرونی -
 متلبس - پوشیده و پنهان شونده - خجل - شرمند -

حکایت ۲۲

مردی با پسرش هر دو سوار خر خود شده میخواستند که از شهر بدو
 روند در بین راه هر کس ایشانرا میدید حرف میزد و در باره آنها سخنی
 میگفت شخصی گفت چه قدر بے انصاف هستند دو پشته بر الاغ بیچاره
 سوار شده هیچ رنگی باین زبان بسته نمی کنند- پسر مرد پیاده شد و
 در عقب الاغ راه میرفت- دیگری گفت عجب پسر خرف شده هست
 بچه جوانش را سوار کرده خودش پیاده میروند آن مرد با در کرده
 فوری پسر را پیاده نمود خود بر پشت خر سوار گردید و پسر در عقبش پیاده
 میدید یکی دیگر فریاد کرد اے مردمان بے بیستند این مرد بیروت را
 که خودش سوار شده و بچه کو چکش را پیاده می داند پسر مرد لا بد شد
 از خر بزین جیبه و آنرا در جلو انداخته خودشان پیاده می رفتند فزون
 دیگر گفت نگاه کنید چه مردمان بے مهمتی باشند که خر خود را پیاده میزنند
 مرد آبله با پسرش الاغ را خوا بانیدند و با بند دست و پا کس آنها را بستند
 و بردوش کشیدند میخواستند بر دوشی که از روی رود خانه بود
 عبور کنند الاغ دست پا زد و در رود افتاد و زندگی را بدرود کرد حاصل آنکه

الاغ - خر گدما خرف - خر خود - جلو - خاخی - آبله - نادان - عبور - گذر -

اگر کسی بگفتہ مردم عوام روزگار رفتار کنند ہرچہ بگویند بجا آید و دے ضرر
زیادہ می خواهد دید

حکایت ۲۳

مرد سیاحی در کوچہ از خیابان ہائے شہر شیراز کہ پاسے تخت فارس
است میگذشت طفل گداے باور سید و در خواست چیزے نمود۔
شخص سیاح گفت پول خورده ندارم کہ بتو بدہم کودک اصرار و التماس
زیادہ نمود گفت اگر پول خورده نداری محبت کردہ بدہ من از براسے تو میرم
و خورده می کنم سیاح چون کار فوری داشت و دید دامن آدرار ہانہی
کند۔ یک اشرفی در دست او گذاشت۔ کودک اشرفی را گرفت
و بدکان صراف شرافت اشرفی را خورده کرد ہما نجا برگشت و دید آن
شخص رفتہ است آن کودک نجیب در تنکار چند روز با مادہ تا پیشین
در آنجا گردش میکرد و آن شخص را می جست ناگاہ او را روزے
از دور دید تعجیل دوید و خود را بوی رساندہ سلام کرد و گفت آقا جان۔
اشرفی را خورده کردہ آورده ام پلہا را در دست سیاح ریخت و با کمال

سیاحی جہانگوی خیابان کوچہ دار و فرخ۔ پول خوردن۔ صراف۔ پول خوردکی۔
بامداد۔ صبح۔ پیشین عصر۔

احتیاط شماره کرد مرد سیاح که امانت داری از آن طفل گدا بدی قجب کرد
 او را جرد در مدرسه گذاشت و تمام مخارج و لباس و لوازم مدرسه او را داد
 تا وقتیکه با سواد علم و کمال شد و از مدرسه بیرون آمد۔

زبان حال کنجشک اسیر ۲۴

من کنجشک کو چاکت ناتوانی هستم که درین قفس زندان شده و گریه تمام
 مدتی نگذشت که آزاد و سر خود بودم و هر جا میجو استم می پریدم روزی صد روز
 بیکی از پاهایم رسید و از پریدن مرا باز داشت یکے از شاگرد های
 مدرسه بنجانه بر می گشت مرا بد انحال دید بر دیوار باغ حبید و مرا از درخت
 بزرگ آرد و هر چه پروبال زدم فایده نخبید باهایم را سخت گرفته بنجانه ام آورد
 و درین قفس مجبوسم ساخت آه و انسوس بر آن روز هاییکه بخوشی و خوشحالی
 گذرانیدم و با دوستانم ازین درخت بآن درخت و ازین چمن بآن چمن
 پردازی نمودم چه روز ها خوب بود آن روز ها که می رفتم بهر جاییکه بر ما خوش
 می گذشت چمنها و مرغزار ها گردش کرده میوه های شیرین میخوردیم و
 آبهای گوارا می نوشیدیم اے کاش کسیکه مرا باین سختی گرفتار نموده
 از حال من آگاه می شد و دلش بر اے من میسوخت و مرا آزاد میکرد۔

لوازم - ضروریات - کوچک - خرد - گوارا - خوش مزه۔

تا با غما و چمنها سکه ادل برگردم از قضا بچہ کہ این کنجشک را گرفته بود
در خواب دید کہ کنجشک بر حال خود چنانچہ ذکر شد ناله میکند و از روزهای
سابق خود افسوس میخورد۔

همینکہ بیدار گردید دید کہ کنجشک در گوشه قفس اندوہناک و محزون
است با خود گفت اگر چه من آنچہ شنیدم خواب بوده و خواب اعتباری
ندارد لیکن باین کار شائسته خوب آگاه شدم پس این کنجشک را نگاه
می دارم هر وقت خوب شد و توانست پیرو او را رہا میکنم تا آزاد گردد

حکایت ۲۵

در کتب تواریخ نوشته اند کہ قنات عروج بن عنق بدر ازی بست
دوہ ہزار و سہ صد و سی گز بود و عمرش سہ ہزار و پانصد سال آب طوفان
نوح تا نصف ساق او بود چوں بعلت کفرش موسیٰ علیہ السلام قصد قتل
او فرمود او پاره کوه را کہ طویش بقدر دو سنگ راہ بود بر سر گرفته بمیدان
جنگ حاضر آمد موسیٰ علیہ السلام عصا بہ کعب او زد کہ فی الفور بیفتاد و
جان داد و گویند کہ استخوان پہلوے او را بہ دریا بطور پیل ساختند۔

تشریح غمناک۔ شائستہ۔ سزاوار۔ ساق۔ بعلت بیاعت
کنش۔

و هزاران مردمان دستوران از بالای آن میگذشتند.

حکایت ۲۶

در تذکره شمشیر خانی مرقوم است که بعضی دهنه نوشیروان که بر قلعه کوه واقع است چهار سوار مسلح با شمشیرهای علم از طلسم ساخته اند هرگاه شخصی مقابل آنها آید بر دهنه نمایند مامون رشید خلیفه بغداد بهدایت دهنه بان که از دفع اذیت طلسم داشت - اندرون آن دهنه در آمده دید که پیکر نوشیروان بر تخت مرصع نشسته و جمله اعضایش سالم مگر لباسش به کهنگی رسیده مامون لباس تازه بشک و عنبر معطر کرده بآن قالب بجان پوشانید در آن حال دید که زیر زانوهای نوشیروان لوحی از طلا است و در آن لوح نوشته اند که یک از سلاطین بنیاریت ما رسیده لباس لطیف و معبر خواهد پوشانید آن وقت قالب بجان ما بتواضع او اقدام ننمودند و لهذا فلان جانب این دهنه برای ضیانت او و ولایت نهاده ام بتصرف خود در آوردم و ما را معذور دارد مامون رشید گنج شایگان از آنجا برداشت گویند که دولت بنی عباس بدولت آن گنج بیقیاس بود -

سُتُور - کاه - دهنه - گورخانه - گبران - قلعه - سرکود - اذیت - صدره - قالب - جسم - اقدام - استقلال - ولایت - امانت - شایگان - سزوار - خوب - معذور دارد - معاف کند -

حفظ علم

فوائد علم

نبی آدم از علم یا بد کمال
چو شمع از پی علم باید گذاخت
خرومند باشد طلبکار علم
کس را که شد در ازل بختیار
طلب کردن علم شد بر تو فرض
دیبا موز بهر علم گر عاقلی
که بے علم بودن بود عسافلی
ایضا سر و تش غلبی

سحرگاه بانگ رسیم بگوش
که دیگر نه هنگام خوش فتن است
سرا بستر خواب برداشتم
یک مرغ بخواند در بوستان
که از خواب بیدار باش و بگوش
چو خورشید هنگام بشگفتن است
قدم طرنگه از بگذاشتم
بیاد دبستان این داستان

بختیار نصیب از قطع از نفس سفر دبستان بکتاب داستان حکایت

که اے بیلان گلستان علم
بگزار دانش همی خوش خرام
بیابید کا یام کوشیدن است
بیابریک علم و ادب سازده
دستا نزار شک و عنوان بدین
ازین عطر گل هر که سرشت شد
شگفته ست گلهایرستان علم
هنر کسب کن تا شوری نیک نام
بهار است و خونها بخو شیدن است
هم آموزگار انت آوازده
گل معرفت را بدامن بچین
همان ساعت از نیسی هست شد

در خوبی عدل و بدی ظلم

هر کجا عدل روست بنود است
هر کجا ظلم رخت افکنده است
عدل بازوے شنه قوی دارد
عدل شنه بود جهان افروز
رخنه در بادشاهی آرد ظلم
شنه چه ظالم بود نپاید دیر
ظلم نادر جهان نهدا قدم
نعت اندر جهان بهیروز است
ملکت را ز بیج برکنده است
قامت ملک مستوی دارد
ظلم شنه آتش رعیت سوز
در ممالک تباہی آرد ظلم
زود گردد برادر مخالف چیر
عاقبت شد در آرزوے عدم

سازده - آماده کن - سرشت - باشور - برکنده - برآوردن - مستور سی - استوار
رخنه - نقصان -

عدل تا سایه از جهان برداشت خوشدلی رخت از آن مکان برداشت

در روع

کسی را که باشد زبان در روع چراغ دلش را نباشد فروغ
 در روع آدمی را کند پیوستار در روع آدمی را کند شرمسار
 در روع اے برادر مکن زینهار که کاذب بود خوار دے اعتبار
 ز کاذب بگیرد خرد مستعار که او را نگیرد کس در شمار
 کسی را که عادت بود راستی خطا اگر کند در گذاری روست
 اگر نامور شد بقول در روع اگر راست گوید تو گوی خطاست

متکبر

روز ز سر سینگ عقابے هوا خواست از بهر طمع بال و پر خویش بسیار است
 از راستی یال مئی کرد و بخود گفت امروز همه روئے زمین زیر پر ماست
 بر آوچ چه پرواز کنم از نظرتیر گر بر سر خاشاک یک پشه بجنبد
 بسیار نم کرد و نم رسید ز تقدیر جنگر که ازین چرخ جفا پیشه چرخوست
 ناگه ز قضا سخت مکملنے زمین گاه تیرے ز قضا و قدر انداخت برادر است

فروغ دینی بیوقار به نیکی مئی - بکر کردن - اوج بندی - قضا - حکم خدا

بر بال عقاب آمد آن تیر جگر سوز
کز عالم علویش بفضلیش فرد کاست
بر خاک بفتاد و بخلطید چو ماهی
و انگاه پر خویش کشود از چپ از دست
زین تیر نگه کرد و پر خویش بدو دید
گفتند که تا بیم که از ما هست که بر ما هست

فوائد پند

هرگز پدر از برادران فرزند
گنج نه نهند نگو ترا از پند
پند است که هر که گوش گیرد
گر پنده بود شود خدایوند
پند است که پیش مرد دانا
گر تلخ بود به است از قند
من میخرم از کس فروشد
یک بند به خلق و سمر قند
دیوانه شمر کس که بر تن
صد گنج نهاد و گنج آگند
گر گنج در است و گوهر و لعل
زودش بفتاد بد خداوند
خرسند مشو به گنج زیرا
دانا نشود بگنج خرسند
ویروز مغنی به پند می گفت
بر مغیج یک آیت از پند
که شاد دل آن کسان گنج
دارند آهی خورند و پاشند

تراویس مسافین

حکایت
پند و ادب پیر مرد سکندر

این طرفه حکایت است بنکر
روزه ز قضا مگر سکندر

قطعا - اقلیقات مسته

آن حشمت مال و جاہ با او	میرفت و ہمہ سپاہ با او
پیرے زخم را بہ گداز کرد	ناگہ بخسرا بہ گداز کرد
در چشم سکندر آمد از دور	پیرے نہ کہ آفتاب پر نور
این کیست کہ می نماید آخر	پرسید کہ این چہ شاید آخر
بہودہ بنا شد این چنین پیر	در گوشہ این مغاک دلیگر
پیر از سُرقت خود نشد دور	آمد بر آن مغاک پیر نور
پرسید سکندرش بصد خشم	چون باز نکرد سوسے او چشم
غافل چہ نشسته درین راہ	گفت اسے شدہ غول این گذر گاہ
آخر نہ سکندر است نامم	بر چہ نکردی احتسرامم
پشت ہمہ روئے عالم افروز	دانی کہ منم بہ بخت فیروز
فرق خلکت زیر پاہم	دہ یا دل و آفتاب را یم
گفت این ہمہ نیم جو نیزد	پیر از سُرقت بانگ برزد
بکہانہ کشت آدمی تو	نے پشت و نہ روئے عالمی تو
ہر ساعتی از تو صد ہزار است	دور ان فلک کہ بیشمار است
ہشیار تر از تو ام بصدر دے	سے غول و نہ غافلہم در این کوئے

این چہ شاید - یعنی این مکان را چہ شاید گفت - یہ مکان کس کا ہے - سُرقت - یعنی از استخراق حالت - غول - دیہیایا بانی - از تو یعنی از قسم تو -

از روز پیشین چرا گم من
 غافل توئی کز برائے پیشی
 با من چه برابری کنی تو
 دو بندہ من کہ حرص و آرزو
 گریبان شدہ زین سخن بسکندر
 از خجالت خود نفیس برزد
 پیر از سر حال رہہ نمودش
 چو منتظر آن برین ہمس من
 مغرور و روزہ عسخر خوشی
 چو بندہ بندہ منی تو
 بر تو ہم روز سرفراز اند
 افگندہ کلاہ شاہی از سر
 سر بر کف پائے پیر برزد
 کاند رہمہ وقت یا بودش
 (از شہنوی زادہ المافزین میر حسینی)

شہنوی نان و سرکہ

حکایت

اعتماد نمودن بر سلطنت

یک پریشانے فقیر بیٹوا
 رفت بیرون از زمین بیٹوا
 گشت وارد او بشہرے دلپذیر
 لیک بد حال او پریشان و فقیر
 اہل آنجا بر سر دے ریختند
 خاک نعلینش بسر می بختند

روز پیشین - روز قیامت یا روز مرگ - بیٹوا - مقل -

مخم غزت بہراویکا شتند
 دستہ دستہ آمدندے باادب
 تاج شاهی بر سرش بگذاشتند
 حلقہ حلقہ با سرور و باادب
 بہر دیدارش یکے در جنگ شد
 من بھی بودم بشہر خود شبان
 من چہ بودم حالیہا من چون شدم
 من ہماں بیچارہ سرگشتہ ام
 روز و شب در کار خود تیران بود
 لیک عالم پیش چشمش تار بود
 پیر زنان مرغ دلش آنجا برید
 بر سرم آورده اند این ماجرا
 حاکم ایشان ز سالی نیست پیش
 سال دیگر مر ترا خواہند نیست
 پس از ان آیند نزد تہمدان
 کے کجا باقی گذارند این اسال
 آنچہ داری میفرست اندر وطن
 مشورت کردی من اے موئن

ناتوانی تو وطن معسور کن
 آنچه خواهی میکنی از نیک و بد
 چون بدقت بادشهم تحقیق کرد
 روز و شب ساعی بدی در کار خویش
 از جواهر اشتران را بار کرد
 چون رسید سلطان بروز آخرش
 تاج شاهی از سرش برداشتند
 دست خالی شد بیل از شهرشان
 ای پسر خوا بے میایب را شو
 ره روان رفتند بدون دایم
 هر یک از سفر برداشتند
 یک نفر دیگر نمانده زان همه
 تخم نیکو می سعادت کاشتند

حکایت متوجه حقیقی شدن

بادشاه رو بسوی صید کرد ماند بشکر دور از دمانند گرد

قاتل نیکو گرد - صحرانشین

خواست تا در قریہ آید سرود
 در خور آنجا شوکت و شانے ندید
 نزد او رفت تملش پیش کرد
 گفت من فرمانده این کشور ام
 مشہم اینجا تو ازین خواب وہ
 روستائی اعتنائے او نکرد
 زینت ظاہر چو از سلطان رود
 شاہ منت کرد بار دیگر شش
 عاقبت جاداد شب در کام خویش
 بالمش درویش زیر سر کشید
 صبح گفتش بہن احسانت شدم
 اینک اینک لشکر من میرسد
 کرد بدر گاہم گزارے بوزارین
 تا کنم حق نمک خواری ادا
 ہر کہ در عسرت بگیرد دست مرد
 چون بمیدان خمیمہ و خرگہ بنود
 ہیچکس جز مرد دہقانے ندید
 گفت دہقان کیستی گردم مگرد
 در پے صیدے جدا شد لشکر م
 تکہ نانے و جام آب وہ
 استماع مدعاے او نکرد
 در نظر شاہ و گدایکسان شود
 چون بود آنجا کسے فرمانبرش
 وادنان سفرہ انعام خویش
 بر سرش خواب از کمین لشکر کشید
 گرچہ شاہم از گدایانت شدم
 حشمت شاہی بر من میرسد
 تا کنم لطفے و کارے بعد ازین
 نیست احسانرا بجز احسان جزا
 اسم او در سینہ باید نقش کرد

تملش - چاہوسی - اعتنائے - توجہ - مدعا - خواہش - منت - التجا - عسرت - دشواری -

متصل انعام واکرمش کنی	تا نظر هر لحظه بر نانش کنی
لیک احسان را بناید سهو کرد	گرچه در هر سهو معذور است مرد
نوبت و تقارن او دور رسید	تا گمان فوج و چشم بر سر رسید
بام کوی و شهر را معمور ساخت	خو اندر خوش و شد سوار و سپه ساخت
شاه هم بر تخت با آن نشست	بر فلک چو خسرو خاند نشست
کرد در بر و عده سوئے یا د شاه	بعد ازین بر خاست و بهقان صیقل
بے کلاه تاج و شاهای یافتش	رفت دور ذکر الهی یا فتنش
دست ها سوئے فلک برداشت	دید انس بر زمین بگذاشت
در بلاد شرع و دینش ره بنود	مرد کرد چون از نماز آگه بنود
از کس گویا سوائے داشتی	گفت شاها اینچه حالے داشتی
این سوال از خلق بنود از خداست	شاه گفتش این نماز ذکر است
گفت پس پیشیت نمی بایست	عامی این را چو شنید از جلالیت
دستی از دست شما بالاتر نیست	چو شمارا روی پیش دیگریت
دست از سوئے شما یکسو کنیم	پس کنون ما هم بسویش رو کنیم
چیت فضل همسر بر همسر	هست چو ما دشمارا دور

اکرام بخشش - خاور - مشرق - انشیر - تاج

گر چه سلطان را اسیر و تاج پست
زیر چه بخش را که خود محتاج پست
بخته نشو سید مکن سوداے خام
گام زن بر رسم و راه مرد کام

حکایت

مرد بخیل

یک بخیلے یا عیاش نان خورد
بایقی را او بدست دے سپرد
ناگهان سائل بیامد پرسش
نان ہم در سفره بودے در برش
بہر سائل آن عیالک نیم نان
زیر جامہ برگرفت از خوف آن
نیم نان را او سائل چون بداد
باز آمد خدمت شوہر ستاد
شوہر شش آگہ شدی از حال او
کہ بر فتنہ نیم نان از مال او
در همان ساعت طلاق داد و زد
از برائے نیم نان در نمود
چون گذشتے از طلاقش روزگار
شوہر دیگر نمودے اختیار
از قضا روزے طبعی نزدشان
سائل آمد سو اے کمر دشان
زن زجاہر خواست لائتھر بگفت
باز از احوال آن شوہر شکفت
شاید آن شوہر مثال آن جوان
باز گوید بہر چه دادی تو نان

بایقی - بقیہ - سائل را از در محرم مکر و اندن - طلاق - رہا کردن زن را از قید بکاح -
لائتھر - محرم مکن -

گفت اے شوہر ستادہ سائلے
شوہر ش گفتا بردنانش بدہ
زن طعاعے برگرفت بیرون وید
ناگمان از دل نفیرے برکشید
گفت اور اہان صفیرے تو چہ راست
گفت این سائل کمی دینی بدر
مال او از حد بے افزون بدے
از ہمان مجلس متسام مال او
روز گارے درغیابش نیم نان
بر فقیرے مستحقے بانسراق
شوہر ش گفت این حکایت را بدن
حق تعالی روزیم افزون نمود

بہر نان دادن کن تو کاہلی
دست رو بر سینہ سائل منہ
در کشود شوہر پیشین بدید
شوہر ش از خانہ اش بیرون وید
ہان نہ جالے خوف و ہم این سرت
شوہر من بود خاک از بس سر
لیک بجلش ہم ز حد بیرون بدے
رفتہ از دست این چنین ست حال او
دادی از حال این ناکس بدن
بہر نیم نان بدادم این طلاق
من ہانم کہ بدادی نیم نان
ز انکہ طبعم با سخا بودے دجو د

لوائے

حکایت

بدوی شیاد

عربی در میان مکہ و شام	کسب اسباب مینمود مدام
بہر تحصیل مال و کسب ہنر	از حضر رخت بست سوے سفر
دے سیر کرد و ہیج نیافت	باز سوے مکان خویش شتافت
چند گہ راہ بادیہ بسرید	تا بیک روزہ از وطن برسید
از کمر باز کردا بنانے	کہ در دبود یخنی و نانے
چون بخوردن نشست آن مفرود	عربی در رسید بادیہ گرو
ہوے چون شنید بوے طعام	پیش رفت و تہادہ کرد سلام
داد اور اجواب و گفت کہ	پیش من ایستادہ ہر چہ
گفت من چاکر سراسے توام	دشت پیامے از براسے توام
گفت از خیل من خبر داری	بدوے در جواب گفت آری
گفت چونست احمد آن پسر	کہ ز ہجرش کہاب مند جگر

سرہ مرو۔ مرد پاکیزہ و برگزیدہ۔ خیل۔ اسپ

گفت از فضل و رحمت یزدان
گفت چون است مادر احمد
گفت چون است قصر دایو انم
گفت آن قصر دلکش دایوان
گفت آن باکش شتر چون است
گفت بادے کہ فرہ است چنان
گفت چون است آن سگ دمن
گفت او خاک آستانہ تست
چون عرب قصہ را شنید تمام
خورد چہند انگہ سیر گشت از ان
بدوی چون حساست او دید
ناگمان دید کہ کنارہ دشت
بدوی چون بدید آہو را
چون عرب آہ در ذاک شنود
گفت ازین بود کان سگ در تو

باغ حسن است خرم و خندان
گفت صد چون برابر احمد
گز غمش بر فلک شد افغانم
داغ رشی است بر دل کیوان
کہ غمش دهنم چو جیون است
کہ مسادی است پشت باکوہان
کہ بود نہ پچو شیر نہ بر من
رزد و شب پاسبان خاہ تست
بادل جمع کردیسل طعام
بدوی را نداد و بست ابنان
بر خود از درع جوع می پیچید
آہوے در رسید و تند گزشت
از دل خستہ جت آہ اورا
گفت بادے کہ آہ ہر چہ بود
گر نیگشت صدقہ سر تو

مسادی - یکسان - انہان - حساست - دیانت طبع - جوع - گر سنگی

مہوک را نمیکذاشت کنون
 گفت ای داسے آن سگ چون
 گفت خون شتر کہ بخت بگو
 گفت کشتند اشتر سرہ است
 گفت اے داسے زوجہ ام چون برد
 گفت از بسکہ کو دنت سر بزمیں
 گفت اے داسے چون گذشت چہ
 چون عرب قصہ فراق شنید
 بعد ازان راہ خیل خویش گرفت
 اے لوائے تو نیز چون بدوی
 کہ اگر مدعاست برناید
 کہ ازین دشت جان بردہ بود
 گفت از بسکہ خون اشتر خورد
 خاک بر فرق من کہ بخت بگو
 کہ دہند آب داش ہمسراوات
 رخت ہستی چنان بخاک سپرد
 از غم فوت احمد مسکین
 گفت قصرش بسر فرداورد
 خاک بر سہ فشانہ دجامہ دید
 بدوی نان و گوشت پیش گرفت
 بہر نان مدح سنج کس نشوی
 از زبان بدت تیا ساید

ہشت بہشت بہر خسرو

حکایت

سخن گفتن بہرام گور از شہر یارہند

گفت وقتے بروزگار نخست بود شاہے بشہر یاری چہست

در سر اندیب پایه بخشش	قدم آدم انسر نجبتش
هوسی بودش از دل افروزی	در چه بود کار دانش افروزی
راست پیوسته چون نلکاران	میل بر زیر کان دال نایان
در دهن هر که دید دانش پیش	خاص کردش به هم نشینی خویش
سه سپرداشت هوشمند و جوان	هم توانگر بعلم و هم توان
بقلم گشته با عطار دجفت	کار شمشیر راجه شاید گفت
هر هنر کاند و گمان نرسد	در رسد در کمال نرسد
کرده بود استادشان تعلیم	هر یک کشته فیلسوف و حکیم
عقده زیشان چنان کشاد و راز	که ملک را بکس نماند نیاز
خواند روزی هتانی از اغیار	هر یک راجه از پریش کار
کار موش کشد بکار سریر	کین تصور کرد بود بضمیر
گفت اول باد لین فرزند	که مرا شد بنفشه سرو بلند
بعد ازین نیست کار مشت خاک	جز نیایشگری بجزرت پاک
قرع برتست بادشاهی را	رولق ماه تابا بهی را
گر بنا تو کنی پدا و بچو و	که جهان بود هم خدا خوشنود

ناتوان را برفق پیش آئی
 بشبانی رتبه نگہ داری
 پرتو دانا بجاک سود کلاه
 کے روا باشد از ہوا خواہی
 ناتوانی ملک از کس نہ سزا است
 تخت ماوے چون منہ بنود
 مور با آنکہ بر سر بر شود
 شدہ در آن از مالش کارش
 در دلش صد ہزار تحسین خواند
 خواند فرزند دیکھی را پیش
 بہ نسو نگہ زبان بانوں خواند
 پس ز یک از خسہ رندی
 گفت مارا بجان و نہانی
 لیک پیشیت حدیث تاج و سریر
 دیر مان تو کہ تا تو تی بر جاے
 ناتوان کنی تو انائی
 گو سپندان بگرگ نگہ داری
 گفت جاوید بادولت شاہ
 کہ ز ہم پیش مشہ دم شاہی
 بے تو خود زیتن زہر خداست
 جاے تو جاے دیگرے بنود
 کے سلیمان تخت گیر شود
 چون پندید وید گفتارش
 و آشکارش بخیم بیرون راند
 خاص کردش بہنیشنی خویش
 ماجراے گذشتہ بیرون راند
 کرد ہر سندہ را زبان بندی
 کردنی شد برا بچہ نسرانی
 عیب باشد زبناہ عیب گیر
 دیگرے کے نہد بہ سید پاپ

ریش - نرمی - رتبه - گلہ گویند - پتھر - پسر - ماوے - جگہ پناہ -

و آن زمان کین زمانه گردان
 گر بود در دست که افسر خوش
 بهر نگارن رواست این معراج
 شاه از دهم گره در ابرو کرد
 روے در خرد کار دان آورد
 داد پاسخ جوان کار شناس
 شاه چون دید کان سه گوهر پاک
 بهره رزده ملک بے سروین
 شادمان شد ز بخت فرخ خویش
 بس که از پیش بینی پے گور
 داد فرمان که بر سه بدر منیر
 تا حد ملک شهر یار بود
 زین سخن هر سخن زجا شدند

با تو هم آن کند که باد گران
 خود منزین کنی بگوهر خویش
 یار سر جز بدوش بتوان برد
 لولو خرد نیست در خورتاج
 در حضور خودش بکیسو کرد
 خورده را باز در میان آورد
 که ز طفلان نکو تیاید پاس
 می شناسند گوهر از خاشاک
 امین انداز فریب چرخ کهن
 سود بر خاک بندگی رخ خویش
 با جگر گوشگان شد اندر شور
 یار گیرند ره ز پیش سریر
 هر که ماند گناهیگار بود
 توشه بستند و ره گراے شدند

قهر - بزرگ - معراج - زردبان - الدعرج - در خور - سزاوار - خورده - نکته - شور - قهر و
 رنج - سریر - تخت - زده گرا - روان -

گہ در آباد بوم و گہ بخراب
 رہے نوشتند بے شکیب و سکون
 تار سیدند تا با تسلیم
 در بیا بان و راہ و منزل و جاے
 روزے از گردش ستارہ دیاہ
 ناگہ از پیش زنگی چو قیسر
 گفت کالے رہ روان زیباروے
 زان سہ بر نیکی زبان بکشاد
 گفت کان گم شدہ کہ رفت روست
 دوہین باز کرد لب خندان
 سوہین ہوشمند با تیسر
 زان نشانے کہ بود بے کم و کاست
 گفت چون راست شد نشانے او
 باز گفتند ہر کہ اسن ز جواب
 ہر دو پند راہ پیش گرفت
 شہر بر شہری شدند قتاب
 تا شدند از دیار شاہ بردن
 کہ از بود ملک شان نیچے
 بہ ہما دند بے تجارب پائے
 می نوشتند سوے شہرے راہ
 تیک زمان سوے شان رسید چو تیر
 شتر ویدہ کس دوان این سوے
 نقش نادیدہ را ز بان بکشاد
 یک طرف کو رہست گفتا ہست
 گفت اورا کم ہست یکدندان
 گفت یکپاس لنگ وار دمنز
 بہمت از پیش ساربان برخاست
 بایدم رہ ہسم عنانے او
 کہ ہین رہ بگم و رو بہ قتاب
 رفت دنبال کار خویش گرفت

آن جوانان براه گام به گام
 تازمانے کہ گرم گشت سپهر
 زیر عالی درخت انبہ شاخ
 در رسیدند بچ دیدہ راہ
 چشمہ دیدند دست و پا بستند
 چون ز باد خوش و درونہ نواز
 ساربان باز در رسید چون باد
 گفت ایں سوئے تاکجے فرنگ
 در نوشتم بے کرکڑہ و کوہ
 دیدہ گرد ازاں رسیدہ ندید
 گفت از ایشان یکے کہ بشنو گفت
 ہست بارہاں دو سوئے رو باروے
 دو میں کرد روئے کار برو
 سو میں گفت زن گرا تبار ہست
 مے نمودند نرم نرم خرام
 موج آتش نشانہ چشمہ مہر
 کش دو پر تاب بے د سایہ فراخ
 میل کردند سوئے آب و گیاه
 برگل و سبزہ خواب کہ جُستند
 نرگس مست شال شد اندر خواب
 باز بانے چو خنجر فولاد
 پایم از تافتن نہ داشت درنگ
 در تگ و پو یہ آدم بستوہ
 دیدہ چہ بود کہ آفریدہ نہ دید
 انچہ دیدیم چون تو انش نہفت
 روغن ایں سوئے وانگبیں آنسوے
 ہست گفتا زنے سوار برو
 وز گرانیش کار دشوار راست

پر تاب بے نہافت میان محض رہا کردن و زو نہ توان فرج و قتل اقتادون تیر۔
 کرکڑہ زمین نامہوار۔ انگبیں شہد خاص۔ گرا تبار۔ حاملہ

ساربان زان همه نشان درست
 آگهی چون نداشت از فن شان
 نغره برداشت کیس سه طرار اند
 هر زبان سو بسو زین به زین
 تا کجا باشند آشرے و خرے
 بفریب و فسوں و چاره گرے
 زان نفیر و فغان کزو برخاست
 گرد شان شد ز مردم اسخنه
 تا نهایت بر آن قرار افتاد
 ملک عهد را خبر کردند
 کارکان بسته گشت بکشاید
 تا بران اتفاق جسد بهم
 ساربان ماجرے حال که بود
 گفت باشه بکان بکان بدست
 آنکه زیشان کیاست افزون داشت
 کرد شک را ز پیش خاطر مشست
 جنگ در زد سبک بدامن شان
 که تحول ریزه خلق بر کار اند
 بهر کالاهیں کنند کیس
 بامتناس ز نقره و زرے
 بپزند از مقیم در بگذرے
 گرد گشتند خلق از چپ و راست
 هر کسے گفت بیش و کم سخن
 که بیاید شدن چو کار افتاد
 راه انصاف را نظر کردند
 کار فرمان تمام فرماید
 حکم چو بیان شدند سوے حکم
 دان همه پاسخ و سوال که بود
 شاه از ان هر سه نیز پاسخ چست
 در هر افسانه صدافون داشت

کالاه - رخت - ساربان - شتربان - کیاست - زیرکی

گفت اول دعاے دولت شاه
چشم ہار از خاک پاسے تو نور
ماسہ بر نامسا فریم و غریب
سالماسد کہ گرد عالم خاک
نمیت زمین تا فتن بہر جائے
در دیارے کہ راہ نبوشیتیم
زین دویدن بزیر چرخ کبود
مے بریدیم رہ زگردش دہر
کہ یماں تا بود سفید و سیاہ
دیدہ ز آستان تو دور
در تگ و پونہ ز انجور و نصیب
می نور دیم کوه دشت مخاک
بہرہ ما بجسہ تماشاے
چون بدیدیم جملہ بگذشتیم
روزی این سوے نیز راہ نمود
تا رسیدیم بر در این شہر

حکایت سعدی

مناظرہ رایت و پردہ

این حکایت شنو کہ درینف راد
رایت از برج راہ و گرد رکاب
رایت و پردہ را خلافت افتاد
گفت با پردہ از طریق عتاب

من دو هر دو خواه تا نشانیم	بندۀ بارگاه ساطعانیم
من ز خدمت و مے نیا سودم	گاه بیگاه در سفر بودم
تو نه رنج آزموده نه حصار	نه بیابان و راه و گرد و غبار
قدم من بسی پیشتر است	پس چه اقربت تو بیشتر است
تو بر بندگان سر روی	با کنیزان یا سمن بوی
من قتاده بدست شاگردان ^{علیه}	بسفر پادشاه بند و سرگردان
گفت من سر بر آستان دارم	نه چو تو سر بر آسمان دارم
هر که پیوده گردن افرازد	خویشتن را بگردن اندازد
سعدی افتاده است و آژاده	کس نیاید بجنگ افتاده

اسدی طوسی حکایت

مناظره شب و روز

بشنو از صحبت گفتار شب و روز بهم
سرگذشتی که ز دل دور کند شدت غم

تا نشان - جنگان یک خوانند - شاگرد - آده - پادشاه - گفتار - سرگذشت -

هر دو را خواست جدال از سبب بی فضل
 گفت شب فضل شب از روز و فرز دل آید زانکه
 قوم را سوسه مناجات بشب بر کلیم^{علیه}
 قهر چرخ بشب کرد محمد به دو نیم
 ستر پوش است شب و روز نمایند عیوب
 هست در روز و ز اوقات که نبی است نماز
 منم آن شاه که تختیم زمین است ایوان جوی
 هر مه و سال عرب را عدد از ماهیت
 بر رخ ماه من آثار درست است پدید
 روز از شب بشنیده شد آشفته گفت
 روز را عیب بطعنه چه کنی کایز و عش
 روزه خلق که دارند بروز است همه
 از آفاق زمین خوب نماید ز تو زشت
 تو که از جلشی فخر چسب از چه کنی

سرگذشتی که ز دل دور کند شدت غم
 روز را باز شب کرد خداوند قدم
 هم بشب گشت جدال و طوایر بیداد و دم
 سوسه مهر آج بشب رفت هم از بیت حرم^{علیه}
 راحت آراست شب و روز فرایند الهام
 در نماز همه شب فخر نبی بود اتم
 مه سپیدار و همه انجم و سیاره خدم
 نیز بر ماه منت از پر جبریل رقم
 بر رخ و چهره خورشید تو آثار سق^{علیه}
 خامشی کن چه در آبی بسخن نامحکم
 روز را بیش ز شب کردستایش بقسم
 بحر حرم حج بردار است هم از ریت حرم
 دیده خلق زمین نور فراید ز تو ختم
 جلشی را چه رسد حسن اگر هست صتم

مناجات - دعا کردن - کلیم^{علیه} - حضرت موسی علیه السلام - مهر آج باستان زمین
 حرم - خانه کعبه - سق^{علیه} - ی

سپه خلیل و نجوم ار چه شناسند که پاک
 گر ز ماه تو شناسند مه و سال عرب
 گر چه زرد آید خورشید به یوبه ز مهت
 ماه از ضو^{له} خورشید من افزاید نور
 در بقولم نشدی راضی و خواهی که بود
 یابند آریه گفتار شه عادل زاد^ه
 زاد یو نصر خلیل احمد که نصرت و حمد
 بگریزند چو خورشید من افراخت علم
 ز آفتاب من دانند هم سال عجم
 گر چه زرد آید دینار به یوبه ز رم
 در پیشه خدمت خورشید کند پشت بجم
 در میان حکم کنی عدل خداوند حکم^ه
 یار ضاده بر نیس انور را کال کرم
 افسر جاه جلالت سر ملک و نعم
 (اسدی طوسی)

مخزن اسرار

(۱) حکایت

نوشیران عادل با وزیر

صید کنان مرکب نوشیران
 دور شد از گو کبیه خسروان
 مونس^ه خسرو شده دستور بس
 خسرو دستور دیگر هیچکس

ضو^{له} - روشنی - حکم^ه - حکم کننده - زاد^ه - پسر - مرکب^ه - اسب - در گرفت^ه -
 تاثیر کرد - مونس^ه - عمخوار -

شاید در آن ناحیہ صید یاب دیدہ دہی چوں دل دشمن خراب
 تنک دو مرغ آمدہ بر یکدگر وز دل شان قافیہ تنگ تہر
 گفت بدستور چہ دم میزنند چیست صفیرے کہ بہم میزنند
 گفت وزیر اسے ملک روزگار گویم گر شہ بود آموزگار
 این دو نوانہ از پیے رانشگری است خطبہ از بہر زنا شوہری است
 دخترے این مرغ بدان مرغ داد شیر بہا خواہد ازد ہامداد
 کین دہ دیران بگذاری مرا نیز چنین چند سپاری مرا
 دان دگرش گفت ازین در گذر جوہر ملک بین دہر و غم مخور
 گر ملک اینست نہ بس روزگار زین دہ دیران و ہمت صد ہزار
 در ملک این نکتہ چنان در گرفت کاہ بر آورد و فغان در گرفت
 دست بسر برد و دوختہ گریست حاصل بیداد بجز گریہ چیست
 زین ستم انگشت بدندان گزید گفت ستم ہیں کہ بحرغان رسید
 مال کسان چند ستانم بزور غافل از مردن و از کار گور
 تانکے و کے دست درازی کنم بامیر خود بین کہ چہ یازی کنم
 ملک بدان داد مسرہ کردگار تانہ کنم انخپسہ نیاید بکار

رانشگری - سرور و شادی - زیر بہا - مہر - در گرفت = تاثیر کرد - مالکیان - ملائکہ

شاہ دران بارہ گرم گشت
 چونکہ بہ لشکر کہ وراثت رسید
 حلے ازین خطہ قلم برگرفت
 داد بکسترد و دستم در نوشت
 بعد بسے گردش چرخ آزمائے
 عاقبتے نیک سرانجام یافت
 عمر بخوشنودی ولسا گذار
 ہرکہ بہ نیکی عملے ساز کرد
 گنبدہ گردند زوے قیاس
 حاصل دنیا چو یکے ساعت است
 گر بہ سخن کار میسر شدے
 کہ نقش نعل فرس نیم گشت
 بوی نوازش بولایت رسید
 راہ بدو رسم ستم برگرفت
 تا نفس آخر از ان برگشت
 او شد و آوازہ عدلش بجائے
 ہرکہ در عدل زد و کام یافت
 تا ز تو خوشنود شود کردگار
 نیکی او روے بدو باز کرد
 بہت بہ نیکی و بدی حق شناس
 طاعت کن کہ ہمہ بطاعت است
 کار نظامی بہ خلک بر شدے

حکایت کودک

در دانی

کودکے از جسد آزادگان رفت بر دین بادوسہ ہمزادگان

لے در آں بارہ یعنی در بارہ عدل و انصاف قلم برگرفت یعنی مضمون ان معانی کو رسا کر دیا ہے

پایی چو در راه نهاد آن بسر
 پایش از آن پویه در آمد ز دست
 شد نفس آن دو سه همسال او
 آنکه و را دو سترین بود گفت
 تا نشود رانده چو روز آشکار
 عاقبت اندیش ترین کورده
 گفت همانا که درین همربان
 چونکه مرا زین همه دشمن نهند
 بر پدرش رفت و خبردار کرد
 هر که در وجهی روانائی است
 پویه همی رفت در آساید بسر
 مهر دل و مهره پایش شکست
 تنگ تنگ شد حال او
 درین جاییش نیاید نفست
 با تشویم از پدرش شتر مسال
 دشمن او بود ز ایشان یکی
 صورت اینحال مانند نمان
 تهمت این واقع بر من نهند
 تا پدرش جاره این کار کرد
 بر همه چیزیش توانائی است

حکایت بلبل با پاز در خاموشی

در چین باغ پهلین شکفت
 بلبل با باز در آساید گفت

در آمد بسر یعنی بسرافتاد - از دست در آمد یعنی از اختیار بدر رفت - مهر یا به زانو

گوی چرا برده آخر بسیار
 یک سخن نقشه گفتی بکس
 طعمه تو سینه کباب دری
 صد گهر سفت بر آرم ز جیب
 خانه من بر مهر خاری چراست
 خاموشیم بنگر و خاموش باش
 صد کنم و باز نگویم یک
 زانکه یک نه کنی گوی هزار
 سینه یک که دهد از دست شاه
 کرم خور و خارشین و السلام

کنز
 تا که بگوید
 من از کان غیب
 طعمه من کرم شکاری چراست
 باز بند و گفت همه گوش باش
 منکه شد مکار شناس اندک
 رو که توئی شایسته روزگار
 منکه همه معنیم این صیدگاه
 چون تو همه زبانی تمام

خاموش سنا - یعنی بسیار و سزا پای خاموش -

کشادی نقشه یعنی زخم از دود و زوی -

نیش ریس آید این با تمام رضا علی شاه چپا

CALL No.

19195.2

۱۹ م

ACC. No.

2172

AUTHOR

۱۰

TITLE

مباح ۱

19195.2

2172

مباح ۱

Date	No.	Date	No.
22.9.95	2296.95		

MAULANA AZAD LIBRARY ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.

